



PETER PROOST

THE ART ACADEMY

50

HANDIGE TIPS BIJ
HET SCHILDEREN VAN
JE EERSTE PORTRET

VAN EERSTE SCHETS TOT LEVENDIGE HUID EN EEN OVERTUIGENDE GELIJKENIS

50 HANDIGE TIPS BIJ HET SCHILDEREN VAN JE EERSTE PORTRET

Colofon

Titel	50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret
Ondertitel	Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis
Auteur	Peter Proost
Uitgever	The Art Academy
Website	www.theartacademy.nl
Taal	Nederlands
Verfuitgangspunt	Schmincke Norma Professional olieverf

© Peter Proost / The Art Academy. Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en uitgever worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in welke vorm of op welke wijze dan ook.

Deze uitgave is bedoeld als educatieve ondersteuning. Kleuren, droogtijden en mengresultaten kunnen verschillen door pigment, ondergrond, verlichting en werkwijze. Beoordeel mengingen daarom altijd eerst op een proefvlak.

Voor deze titel is nog geen ISBN vastgesteld.

THE ART ACADEMY

Inhoudsopgave

DEEL 1 Goed kijken voordat je begint

1. Kies een duidelijke en geschikte portretfoto
2. Bepaal waar het licht vandaan komt
3. Kijk naar de stand en draaiing van het hoofd
4. Zoek eerst de grote vormen
5. Maak een eenvoudige voorbereiding van paneel en palet

DEEL 2 Tekening en verhoudingen

6. Bouw het hoofd op als een eenvoudige vorm
7. Gebruik een middenlijn voor de richting van het gezicht
8. Plaats de ogen op de juiste hoogte
9. Vergelijk afstanden in plaats van losse onderdelen
10. Controleer de tekening voordat je gaat schilderen

DEEL 3 Compositie en gelijkenis

11. Kies een uitsnede die rust geeft
12. Gebruik de lege ruimte rond het hoofd
13. Zoek de kenmerken die deze persoon uniek maken
14. Leg de uitdrukking vast zonder te overdrijven
15. Houd de referentiefoto steeds in dezelfde positie

DEEL 4 Licht, donker en onderschildering

16. Knijp je ogen samen om toonwaarden te zien
17. Verdeel het gezicht in licht en schaduw
18. Maak schaduwen nooit overal even donker
19. Begin met een rustige onderschildering
20. Bepaal al vroeg welke randen hard of zacht worden

Vervolg

DEEL 5 Kleur mengen voor de huid

- 21. Onthoud dat huidskleur niet uit één mengsel bestaat
- 22. Maak vooraf een overzichtelijk palet
- 23. Zoek warme en koele delen in het gezicht
- 24. Maak lichte huid niet alleen lichter met wit
- 25. Houd ook in donkere huidpartijen kleur zichtbaar

DEEL 6 Ogen geloofwaardig schilderen

- 26. Plaats het oog eerst in de oogkas
- 27. Schilder het oogwit nooit spierwit
- 28. Vereenvoudig iris en pupil
- 29. Geef de oogleden dikte en schaduw
- 30. Zet het kleinste hooglicht pas op het einde

DEEL 7 Neus, mond en oren

- 31. Bouw de neus op uit lichte en donkere vlakken
- 32. Schilder neusgaten niet als zwarte gaten
- 33. Teken de mond niet met een harde omtrek
- 34. Meng verschillende kleuren voor bovenlip en onderlip
- 35. Vereenvoudig het oor tot een paar duidelijke vormen

Vervolg

DEEL 8 Haar, wenkbrauwen en baard

- 36. Schilder haar eerst als één grote massa
- 37. Verdeel het haar in lichte en donkere groepen
- 38. Voeg slechts enkele losse haren toe
- 39. Laat wenkbrauwen meegaan met de vorm van het hoofd
- 40. Bouw baard en stoppels op met zachte lagen

DEEL 9 Hals, kleding en achtergrond

- 41. Laat de hals het hoofd stevig dragen
- 42. Gebruik schouders en kleding om de houding te versterken
- 43. Maak stof ondergeschikt aan het gezicht
- 44. Stem de achtergrond af op huid en haar
- 45. Gebruik kleurreflecties om alles met elkaar te verbinden

DEEL 10 Gelijkenis, correctie en afwerking

- 46. Vergelijk steeds de onderlinge verhoudingen
- 47. Corrigeer eerst grote vormen en daarna details
- 48. Kies één duidelijk aandachtsgebied
- 49. Bekijk het portret regelmatig in een spiegel
- 50. Stop op tijd en werk het schilderij zorgvuldig af

VOORWOORD

Een gezicht schilderen begint met goed kijken

Een eerste portret schilderen is spannend. Je wilt niet alleen een gezicht maken met twee ogen, een neus en een mond. Je wilt dat er iemand verschijnt die leeft, kijkt en herkenbaar is. Juist daardoor kan een portret ingewikkelder lijken dan een stilleven of landschap. Iedere kleine verandering in stand, verhouding, kleur of uitdrukking kan invloed hebben op de gelijkenis.

Toch hoeft een eerste portret geen sprong in het diepe te zijn. Een gezicht bestaat uit dezelfde schilderkundige bouwstenen als ieder ander onderwerp: grote vormen, licht en donker, warme en koele kleuren, harde en zachte randen. Wanneer je die onderdelen rustig en in een vaste volgorde bekijkt, wordt het schilderen overzichtelijker.

Veel beginners starten bij de ogen. Dat is begrijpelijk, want ogen trekken onmiddellijk onze aandacht. Maar wanneer de vorm van het hoofd, de stand van de middenlijn of de verhouding tussen voorhoofd, neus en kin nog niet klopt, kunnen zelfs prachtig geschilderde ogen het portret niet redden. Daarom beginnen we in dit boek niet met details. We beginnen met kijken.

Voor je het penseel pakt, onderzoek je de referentie. Waar komt het licht vandaan? Hoe draait het hoofd? Welke kant van het gezicht is breder zichtbaar? Waar ligt de donkerste schaduw? Welke vorm heeft de ruimte naast de wang of onder de kin? Door zulke vragen te stellen, verander je een ingewikkeld gezicht in een reeks duidelijke keuzes.

Een gezicht schilderen begint met goed kijken

Een goede portrettekening is daarbij belangrijk, maar zij hoeft niet uit talloze lijnen te bestaan. Een paar zorgvuldig geplaatste richtlijnen geven vaak meer houvast dan een volledig uitgewerkte potloodtekening. De middenlijn laat zien hoe het hoofd draait. Horizontale hulplijnen helpen om ogen, neus en mond te plaatsen. Daarna controleer je vooral de afstanden: hoe breed is het ene oog ten opzichte van de neus, hoeveel ruimte ligt er tussen mond en kin, en waar begint het oor?

Ook bij het schilderen van huid bestaat geen enkele vaste huidskleur. In één gezicht kunnen warme roden, gele okers, koele violetten, grijsgroenen en zachte blauwen naast elkaar voorkomen. De kleur verandert door licht, schaduw, bloeddorstroming, leeftijd en de omgeving. Een wang kan warm zijn terwijl de kaak koeler wordt. Rond de ogen zie je vaak andere kleuren dan op het voorhoofd. De hals kan donkerder en warmer zijn dan het gezicht.

Voor de mengvoorbeelden gebruiken we olieverf uit het volledige assortiment van Schmincke Norma Professional. Alle kleuren mogen worden gebruikt. Toch betekent een groot assortiment niet dat je iedere tube tegelijk nodig hebt. Per oefening kiezen we een overzichtelijke groep kleuren die past bij het onderwerp. Zo blijft zichtbaar wat ieder pigment doet en voorkom je dat mengsels onnodig grijs worden.

Titaanwit, gele oker, cadmiumgeel, cadmiumrood, kraplak, gebrande sienna, omber, ultramarijn en andere Norma-kleuren kunnen ieder hun eigen rol krijgen. Soms is een dekkende kleur nodig voor een licht vlak; op een andere plek werkt een transparante kleur beter. Het boek geeft daarom geen star recept voor iedere huid, maar leert je kijken welke kleur op dat moment nodig is.

Een gezicht schilderen begint met goed kijken

De afzonderlijke gelaatstrekken krijgen ieder aandacht. Je leert een oog in de oogkas te plaatsen in plaats van het als een los amandelvormpje te tekenen. Je ontdekt dat het oogwit meestal grijs, roze, blauwachtig of warm van kleur is. De neus wordt opgebouwd uit vlakken en overgangen, niet uit een omtreklijn. Bij de mond kijk je naar de vorm rond de lippen, de schaduw tussen beide lippen en de subtiele verschillen tussen bovenlip en onderlip.

Haar vraagt om een vergelijkbare vereenvoudiging. Wie ieder haartje afzonderlijk probeert te schilderen, verliest al snel de grote vorm. Eerst leg je de donkere en lichte massa vast. Pas daarna voeg je op enkele plaatsen losse haren toe. Wenkbrauwen, baard en stoppels worden eveneens onderdeel van het gezicht en mogen er niet als getekende strepen bovenop liggen.

Naast het gezicht spelen hals, schouders, kleding en achtergrond een belangrijke rol. Zij bepalen de houding en helpen om het hoofd overtuigend in de ruimte te plaatsen. Een achtergrond kan de huid warmer of koeler laten lijken. Een lichte kraag kan licht terugkaatsen naar de kin. Een donkere jas kan ervoor zorgen dat het gezicht sterker naar voren komt. Alles in een portret beïnvloedt elkaar.

Bij iedere tip werken we in eenvoudige stappen. Eerst kijk je wat het belangrijkste probleem is. Daarna zie je welke kleuren en penselen bruikbaar zijn. Vervolgens pas je de tip toe in een kleine oefening. De illustraties laten telkens maar één verandering tegelijk zien, zodat duidelijk blijft wat er gebeurt.

VOORWOORD

Een gezicht schilderen begint met goed kijken

Maak de oefeningen gerust kleiner dan een volledig portret. Schilder alleen een oog met een deel van de oogkas, een neus tegen een eenvoudige achtergrond of drie verschillende mengsels voor een wang. Zulke studies kosten minder tijd en geven je de vrijheid om te proberen, te vergelijken en opnieuw te beginnen.

Vergis je ook niet in het belang van correcties. Bij vrijwel ieder portret moet tijdens het schilderen iets worden verplaatst, verzacht, donkerder gemaakt of opnieuw gemengd. Dat is geen teken dat het mislukt. Corrigeren hoort bij het proces. De kunst is om eerst de grote oorzaak te zoeken. Een mond lijkt soms verkeerd doordat de kaak niet klopt; een oog kan te klein lijken doordat de zijkant van het hoofd te breed is.

Neem daarom regelmatig afstand. Bekijk het schilderij in een spiegel, maak een foto in grijs tinten of leg het werk even weg. Wanneer je terugkomt, zie je vaak meteen wat nog aandacht vraagt. Werk van groot naar klein en geef niet ieder stukje dezelfde scherppte. Een portret wordt levendig wanneer sommige randen duidelijk zijn en andere bijna verdwijnen.

VOORWOORD

Een gezicht schilderen begint met goed kijken

Dit boek is geschreven voor iedereen die aan een eerste portret wil beginnen of bij eerdere pogingen vastliep. Je hoeft niet foutloos te tekenen en je hoeft nog geen ingewikkelde kleurtheorie te beheersen. Geduld, aandacht en de bereidheid om goed te vergelijken zijn belangrijker.

Ik hoop dat de vijftig tips je helpen om met meer rust en vertrouwen te werken. Niet door het gezicht terug te brengen tot een trucje, maar door stap voor stap te begrijpen wat je ziet. Wanneer de grote vorm, het licht en de verhoudingen kloppen, kunnen kleur en detail hun werk doen. Dan ontstaat niet alleen een geschilderd gezicht, maar een overtuigend portret.

Peter Proost

The Art Academy

DEEL 1

Goed kijken voordat je begint

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Kies een duidelijke en geschikte portretfoto

Een goede foto maakt schilderen eenvoudiger

Bij een eerste portret is de keuze van de foto belangrijker dan veel beginners denken. Een duidelijke foto helpt je om de vorm van het hoofd, de richting van het licht en de onderlinge verhoudingen te begrijpen. Een onduidelijke foto dwingt je om te raden. Dat maakt het schilderen onnodig moeilijk.

Kies daarom niet automatisch de foto waarop iemand het leukst lacht. Kijk eerst of de foto genoeg informatie bevat om te kunnen schilderen. Zijn beide ogen goed te zien? Kun je de vorm van de neus en kin onderscheiden? Is duidelijk waar het licht vandaan komt? En zijn er rustige schaduwen waarin nog kleur en vorm zichtbaar blijven?

Let op de kwaliteit van het licht

Voor een eerste portret werkt één duidelijke lichtbron het prettigst. Daglicht vanuit een raam geeft vaak een lichte zijde en een schaduwzijde die goed van elkaar te onderscheiden zijn. Daardoor zie je gemakkelijker hoe voorhoofd, jukbeen, neus, mond en kin in de ruimte liggen.

Vermijd foto's met een harde flits recht van voren. Zo'n flits maakt het gezicht vlak en veroorzaakt soms kleine, felle plekken op neus, voorhoofd en wangen. Ook foto's met meerdere gekleurde lampen zijn lastig. De huid kan dan tegelijk blauw, geel en rood worden zonder dat duidelijk is welke kleur bij de vorm hoort.

Kies een rustige uitdrukking en een natuurlijke houding

Een ontspannen gezicht is voor een eerste portret meestal geschikter dan een brede lach. Bij een lach veranderen wangen, ogen, neusvleugels en mond tegelijk. Tanden vragen bovendien om zeer zorgvuldige verhoudingen en zachte toonverschillen. Een kleine glimlach of rustige blik geeft al persoonlijkheid zonder dat te veel onderdelen sterk vervormen.

Let ook op de houding. Een hoofd dat licht gedraaid of een beetje schuin staat kan levendig zijn, zolang de stand duidelijk leesbaar blijft. Extreme camera hoeken van boven of onderen maken de verhoudingen moeilijker.

Zorg dat de foto groot genoeg is

Op een klein telefoonscherm zie je gemakkelijk details over het hoofd. Print de foto liever op A4-formaat of toon hem op een vast scherm naast je schilderij. Vergroot niet zo ver dat de huid uit blokjes of vage vlekken gaat bestaan.

Gebruik tijdens het schilderen steeds dezelfde versie van de foto. Wanneer helderheid en kleur op ieder scherm anders staan, ga je onbewust steeds andere beslissingen nemen. Een goede afdruk geeft rust en maakt meten eenvoudiger.

Veelgemaakte fout

Een populaire portretfoto is soms sterk bewerkt. De huid is gladgemaakt, ogen zijn helderder gemaakt en schaduwen zijn bijna verdwenen. Zo'n foto lijkt aantrekkelijk, maar geeft weinig informatie over de echte vorm van het gezicht.

Kies liever een iets minder perfecte foto waarop je duidelijke lichtovergangen, huidkleur en natuurlijke randen ziet. Juist die kleine verschillen maken het portret geloofwaardig.

Praktische oefening

Leg drie mogelijke portretfoto's naast elkaar. Beoordeel iedere foto op vijf punten: één duidelijke lichtbron, zichtbare grote vormen, rustige achtergrond, voldoende scherppte en een natuurlijke uitdrukking. Geef per punt een cijfer van één tot vijf.

Kies niet op gevoel, maar neem de foto met de hoogste totaalscore. Maak daarvan ook een zwart-witversie. Wanneer het hoofd in zwart-wit nog duidelijk volume heeft, is de foto waarschijnlijk geschikt.

Wat je hiervan kunt leren

Een goede referentiefoto lost het portret niet voor je op, maar zorgt wel dat je kunt zien wat je moet schilderen. Duidelijk licht, natuurlijke huid en een leesbare hoofdstand geven je vanaf het begin houvast.

ONTHOUD

Kies een foto waarop licht, vorm en natuurlijke huid duidelijk zichtbaar zijn.

Bepaal waar het licht vandaan komt

Zoek eerst de lichtbron

Vraag voordat je kleuren mengt waar het licht vandaan komt. Kijk naar de schaduw van de neus, de lichte zijde van het voorhoofd en de glans in de ogen. Wanneer al deze aanwijzingen naar dezelfde richting wijzen, heb je een duidelijke lichtsituatie.

Benoem de richting eenvoudig: van links, van rechts, van boven of meer van voren. Je hoeft de hoek niet exact te berekenen. Het belangrijkste is dat je begrijpt welke kant van het hoofd het meeste licht ontvangt.

Verdeel het gezicht in licht en schaduw

Knijp je ogen een beetje samen. Kleine verschillen verdwijnen en het gezicht valt uiteen in twee grote groepen: de delen die rechtstreeks licht ontvangen en de delen die van het licht zijn afgedraaid. Probeer die verdeling eerst te zien zonder naar rimpels, wimpers of lipdetails te kijken.

De lichte groep hoeft niet overal even licht te zijn. Het voorhoofd kan lichter zijn dan de wang. Ook de schaduwgroep bevat verschillen. Toch moeten de lichte delen samen als één familie blijven lezen en de schaduwen als een andere familie.

Kijk hoe de vorm van het licht wegdraait

Op een rond voorhoofd of een wang verandert licht meestal geleidelijk. Op de neusbrug, de kaakrand of een scherp jukbeen kan de overgang duidelijker zijn. De breedte van die overgang helpt je om ronding te schilderen.

Maak niet automatisch een harde lijn tussen licht en donker. Kijk hoe snel de verandering werkelijk verloopt. Op sommige plekken is de overgang zacht; op andere plekken begint de slagschaduw van neus of kin juist vrij scherp.

Schaduw heeft kleur

Schaduw is niet simpelweg huidkleur met zwart. In de schaduw zie je vaak koelere violette, blauwgrijze of groenige tonen. Licht dat via kleding, achtergrond of hals terugkaatst kan een schaduw juist warmer maken.

Met Norma Professional kun je zulke verschillen mengen met bijvoorbeeld Ultramarijnblauw, Kraprood, Vandyckbruin, Gele oker of een kleine hoeveelheid Olijfgroen. Gebruik donkere kleuren voorzichtig en voeg niet meteen zwart toe.

Veelgemaakte fout

Beginners schilderen ieder klein licht plekje alsof het een zelfstandig onderdeel is. Daardoor valt het gezicht uiteen in losse vlekken. Ook wordt teruggekaatst licht in de schaduw soms bijna zo licht gemaakt als het direct belichte deel.

Controleer steeds of de grote licht- en schaduwgroep nog herkenbaar zijn. Een kleine kleurverandering mag de hoofdverdeling niet verstoren.

Praktische oefening

Maak twee kleine studies van dezelfde portretfoto. Gebruik in de eerste studie alleen Titaanwit en Vandyckbruin. Schilder uitsluitend de grote lichte vorm en de grote schaduwvorm. Voeg geen ogen, mondlijnen of haren toe.

Maak daarna een tweede studie met Titaanwit, Gele oker, Kraprood en Ultramarijnblauw. Houd dezelfde licht-donkerverdeling vast en voeg alleen eenvoudige warme en koele verschillen toe. Vergelijk welke studie de vorm het duidelijkst laat zien.

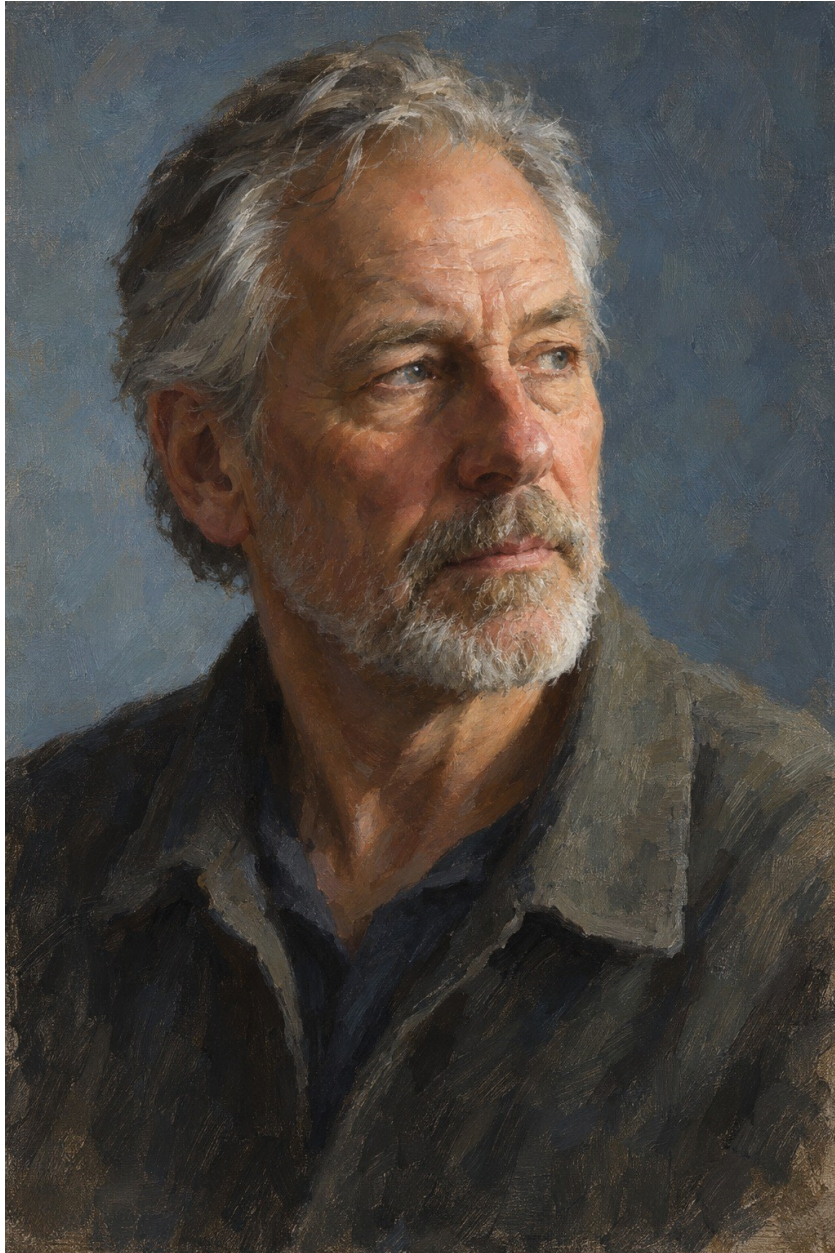
Wat je hiervan kunt leren

Licht maakt de vorm van het hoofd zichtbaar. Wanneer de grote licht- en schaduwverdeling klopt, krijgt het portret al volume voordat de gelaatstreken zijn uitgewerkt.

ONTHOUD

Houd licht en schaduw eerst als twee grote families bij elkaar.

Duidelijk zijlicht maakt de vorm leesbaar



Portretstudie met een duidelijke lichte zijde en een samenhangende schaduwzijde.

Kijk eerst naar de grote verdeling. Het voorhoofd, de neusbrug en het jukbeen ontvangen direct licht. De zijkant van het gezicht en de hals blijven donkerder, maar bevatten nog steeds kleur. De schilder heeft niet iedere rimpel even scherp uitgewerkt. Daardoor blijft de aandacht bij blik, hoofdvorm en licht.

Kijk naar de stand en draaiing van het hoofd

Een hoofd staat bijna nooit helemaal recht

Ook wanneer iemand rustig poseert, helt of draait het hoofd meestal een beetje. De ene wenkbrauw staat daardoor hoger, één oor is beter zichtbaar en de kaak loopt aan beide kanten anders. Wanneer je die verschillen recht trekt, verdwijnt de natuurlijke houding.

Kijk daarom eerst naar het hoofd als geheel. Staat de kruin boven de kin of iets ernaast? Loopt de lijn door beide ogen horizontaal of schuin? En wijst de neus recht vooruit of meer naar één kant?

Let op wat breder en smaller wordt

Bij een gedraaid hoofd zie je van de ene gezichtshelft meer dan van de andere. Het oog aan de wegdraaiende kant lijkt smaller en ligt dichterbij de buitenrand van het hoofd. De neus kan een deel van de andere wang bedekken.

Probeer beide gezichtshelften dus niet symmetrisch te maken. Vergelijk de breedte vanaf de neus tot iedere zijkant van het gezicht. Dat verschil vertelt meer over de draaiing dan een gedetailleerd oog.

Kijk naar voorhoofd neus en kin

Een hoofd kan ook omhoog of omlaag gericht zijn. Wanneer iemand iets omhoogkijkt, zie je meer van de onderkant van neus en kin. Kijkt iemand omlaag, dan wordt het voorhoofd groter zichtbaar en komen ogen, neus en mond optisch dichterbij elkaar.

Vergelijk daarom de verticale afstanden. Hoeveel ruimte ligt er tussen haargrens en wenkbrauwen, tussen wenkbrauwen en neus, en tussen neus en kin? Gebruik wat je werkelijk ziet en niet de standaardverhoudingen die je uit je hoofd kent.

Gebruik oren en hals als controle

De plaats van het zichtbare oor geeft veel informatie over de draaiing en kanteling van het hoofd. Ook de hals helpt. Aan de ene kant kan de lijn van kaak naar hals kort en scherp zijn, terwijl de andere kant langer en zachter doorloopt.

Teken oor en hals niet als losse toevoegingen. Vergelijk hun plaats steeds met ogen, neus en kin. Zo blijft het hoofd stevig op de romp staan.

Veelgemaakte fout

Een schilder ziet dat het hoofd gedraaid is, maar plaatst de ogen toch even groot en op gelijke afstand van de neus. Vervolgens wordt geprobeerd de gelijkenis met details te herstellen. Dat lukt zelden, omdat de grote richting niet klopt.

Corrigeer eerst de draaiing van het hele hoofd. Pas daarna kijk je opnieuw naar de losse gelaatstrekken.

Praktische oefening

Trek op een print van je portretfoto een lichte lijn van het midden van het voorhoofd via de neus naar het midden van de kin. Trek ook een lijn door beide ogen en één door de mondhoeken. Kijk hoe deze lijnen buigen of schuin lopen.

Maak vervolgens drie snelle tekeningen van vijf minuten. Teken alleen de buitenvorm van het hoofd, de middenrichting, de ooglijn, de onderkant van de neus en de mondlijn. Laat alle details weg.

Wat je hiervan kunt leren

De stand van het hoofd bepaalt hoe alle onderdelen zich tot elkaar verhouden. Wie eerst de draaiing en kanteling ziet, hoeft later veel minder afzonderlijke kenmerken te repareren.

ONTHOUD

De draaiing van het hoofd verandert alle onderlinge afstanden.

Zoek eerst de grote vormen

Begin met de silhouet

De buitenvorm van haar, gezicht, hals en schouders vertelt al veel over de persoon en de houding. Kijk daarom naar de hele omtrek voordat je ogen of mond tekent. Is het hoofd lang of breed? Waar steekt het haar uit? Aan welke kant loopt de wang vrijwel recht en waar buigt zij naar de kin?

Zet die vorm eenvoudig op met een dunne, verdunde kleur. Gebruik bijvoorbeeld Vandyckbruin met een weinig Ultramarijnblauw. Houd de lijn licht genoeg om later te kunnen corrigeren.

Verdeel haar gezicht en kleding

Zie het portret vervolgens als een paar grote kleurmassa's. Het haar kan één donkere vorm zijn, het gezicht één middellichte vorm en de kleding een derde grote vorm. De achtergrond vormt de ruimte eromheen.

Schilder deze massa's eerst rustig naast elkaar. Wanneer hun grootte en plaats kloppen, ontstaat de compositie. Losse haren, wimpers en kledingplooien zijn op dit moment nog niet nodig.

Gebruik de ruimte rond het hoofd

De achtergrond is niet alleen een leeg vlak. De vorm links van het haar, de ruimte boven de kruin en de driehoek tussen hals en schouder helpen je om de plaats van het hoofd te controleren.

Deze lege vormen zijn vaak gemakkelijker te vergelijken dan het gezicht zelf. Wanneer de ruimte naast de wang te smal is, staat het hoofd waarschijnlijk te ver naar die kant of is de vorm te breed getekend.

Knijp je ogen samen

Door je ogen half dicht te knijpen verdwijnen kleine details. Je ziet dan beter welke vormen werkelijk belangrijk zijn. Het lichte gezicht kan bijvoorbeeld één geheel vormen met de hals, terwijl een donkere haarmassa scherp tegen de achtergrond staat.

Gebruik deze eenvoudige blik ook tijdens het schilderen. Vraag steeds of het portret op afstand nog helder leesbaar is. Een sterke grote vorm blijft overtuigend, zelfs voordat details zijn toegevoegd.

Veelgemaakte fout

Veel beginners maken een nauwkeurige lijntekening van ieder oog, neusgat en liprand, maar laten de buitenvorm van het hoofd te smal of te breed. Het resultaat kan netjes zijn en toch niet lijken.

Wanneer de gelijkenis ontbreekt, kijk dan eerst naar kruin, slaap, wang, kaak en kin. Een kleine correctie in de silhouet kan meer verschil maken dan een uur werken aan de iris.

Praktische oefening

Maak op grijs papier een portretstudie met slechts vier grote vormen: achtergrond, haar, huid en kleding. Gebruik geen kleine penselen. Werk twintig minuten en probeer de persoon herkenbaar te maken zonder ogen, neusgaten of lipdetails uit te werken.

Zet de studie daarna op afstand. Vergelijk vooral de hoogte en breedte van het hoofd, de vorm van het haar en de plaats van hals en schouders. Noteer welke grote vorm het meeste invloed heeft op de gelijkenis.

Wat je hiervan kunt leren

Een portret ontstaat eerst uit grote, eenvoudige vormen. Details kunnen die basis verfijnen, maar ze kunnen een verkeerde silhouet of een onjuiste plaatsing niet verbergen.

ONTHOUD	Een juiste silhouet en grote kleurmassa's zijn belangrijker dan vroege details.
----------------	---

Zacht licht vraagt om rustige overgangen



Portretstudie met zacht daglicht, warme en koele huidtonen en een eenvoudige achtergrond.

In dit portret zijn de overgangen minder sterk dan in het vorige voorbeeld. Toch blijft de draaiing van het hoofd duidelijk door de vorm van de silhouet, de ongelijke zichtbaarheid van beide gezichtshelften en de rustige verandering van licht naar schaduw. Losse haren en kledingdetails blijven ondergeschikt aan het gezicht.

Maak een eenvoudige voorbereiding van paneel en palet

Kies een prettig formaat

Voor een eerste portret is een paneel van ongeveer 30 bij 40 centimeter of 40 bij 50 centimeter goed hanteerbaar. Het gezicht is dan groot genoeg om rustig te schilderen, maar het oppervlak blijft overzichtelijk. Een heel klein gezicht vraagt om fijn werk; een levensgroot portret vraagt juist veel verf en grote bewegingen.

Kies een stevig, glad voorbereid schilderpaneel of een fijn geweven doek. Een zeer grove structuur maakt kleine overgangen rond ogen en mond moeilijker.

Breng een rustige ondergrond aan

Een helder wit paneel kan huidkleuren in het begin donkerder laten lijken dan ze werkelijk zijn. Een dunne imprimatura geeft een rustiger vertrekpunt. Meng bijvoorbeeld een beetje Gele oker met Vandyckbruin of Lasurroodbruin en verdun dit tot een transparante warme grijsbruine toon.

Verdeel de kleur dun over het paneel en veeg overtollige verf weg. De ondergrond moet droog aanvoelen voordat je verder werkt. Houd haar licht genoeg om zowel donkere als lichte partijen te kunnen zien.

Leg penselen en hulpmiddelen klaar

Gebruik een paar grotere platte of kattentongpenselen voor achtergrond, haar en grote huidvlakken. Neem daarnaast enkele middelgrote zachte penselen voor overgangen. Een klein penseel is pas later nodig voor beperkte accenten.

Leg ook een paletmes, schone doeken, een mahlstok of andere handsteun en de referentiefoto klaar. Wanneer alles een vaste plaats heeft, hoef je tijdens het schilderen minder te zoeken.

Kies kleuren doelgericht

Je mag voor dit boek alle kleuren uit het assortiment van Schmincke Norma Professional gebruiken. Toch werkt een overzichtelijk palet prettiger dan twintig open tubes. Kies de kleuren die je in deze specifieke foto nodig hebt.

Een bruikbaar begin kan bestaan uit Titaanwit, Cadmiumgeel, Gele oker, Cadmiumrood, Kraprood, Lasurroodbruin, Ultramarijn, Indigo en Vandyckbruin. Voor bijzondere huidtonen

of achtergrondkleuren kun je bijvoorbeeld Olijfgroen, Sapgroen, Kobaltblauw, Permanentviolet of een aardkleur toevoegen.

Maak kleine basismengsels

Meng vóór het schilderen alvast een lichte huidtoon, een warme middentoon, een koelere middentoon en een donkere schaduwkleur. Maak daarnaast kleine hoopjes voor haar, kleding en achtergrond. Deze mengsels zijn vertrekpunten; tijdens het schilderen pas je ze aan.

Gebruik voor ieder mengsel een schoon deel van het palet. Wanneer alle kleuren onmiddellijk door elkaar lopen, wordt het lastig om een frisse warme of koele toon terug te vinden.

Veelgemaakte fout

Een overvol palet lijkt veelzijdig, maar maakt kiezen moeilijk. Beginners pakken steeds een andere kleur en krijgen daardoor veel kleine, onrustige mengsels. Ook wordt vaak met een te klein penseel begonnen.

Beperk je voorbereiding tot wat je werkelijk nodig hebt. Zet de meest gebruikte kleuren ruim neer en houd voldoende schone mengruimte over.

Praktische oefening

Bereid je paneel en palet voor zonder meteen een volledig portret te schilderen. Maak op een apart stukje geprepareerd materiaal zes kleurstreken: licht huidmengsel, warme wangtoon, koele kaaktoon, schaduw, haar en achtergrond.

Houd de proef naast de portretfoto. Vraag bij iedere streek of zij lichter of donkerder, warmer of koeler en feller of grijzer moet worden. Noteer welke Norma-kleuren je hebt gebruikt, maar beschouw de verhoudingen als vertrekpunt en niet als vast recept.

Wat je hiervan kunt leren

Een rustige voorbereiding voorkomt veel onnodige problemen. Met een geschikt formaat, een prettige ondergrond, enkele goede penselen en overzichtelijke basismengsels kun je tijdens het schilderen je aandacht bij het portret houden.

ONTHOUD

Een rustig paneel en overzichtelijk palet geven je ruimte om goed te kijken.

Eerst begrijpen dan schilderen

Na deze vijf tips heb je nog geen penseelstreek in een oog of mond gezet. Toch heb je al de belangrijkste keuzes gemaakt: een bruikbare referentie, een duidelijke lichtbron, een leesbare hoofdstand, sterke grote vormen en een overzichtelijke voorbereiding.

In Deel 2 gaan we verder met tekening en verhoudingen. Daar bouwen we het hoofd stap voor stap op en plaatsen we ogen, neus, mond en oren zonder de grote vorm uit het oog te verliezen.

DEEL 2

Tekening en verhoudingen

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Bouw het hoofd op als een eenvoudige vorm

Begin niet met ogen en lippen

Een hoofd lijkt ingewikkeld omdat je meteen ogen, neus en mond ziet. Begin toch met één grote vorm: een afgeronde schedel met daaronder de kaak en kin. Wanneer deze basis klopt, kun je de gelaatstrekken veel gemakkelijker plaatsen.

Zoek eerst de totale hoogte en breedte. Teken nog geen mooi oog. Kijk naar de bovenkant en achterkant van de schedel; die horen net zo goed bij het hoofd als het gezicht.

Zie de schedel en de kaak

De bovenkant van het hoofd is grofweg rond. De kaak wordt meestal smaller naar de kin. Bij de ene persoon is zij breed en hoekig, bij de andere zacht en smal. Probeer dit verschil al in de eerste vorm te vangen.

Zet de schedel licht op en voeg daarna kaak en kin toe. Kijk waar de slaap smaller wordt, waar de wang het verst uitsteekt en hoe de lijn naar de kin loopt.

Vergeet de achterkant niet

Beginners maken het gezicht vaak groot, maar laten te weinig ruimte voor de schedel achter het oor en boven het voorhoofd. Het hoofd wordt dan plat. Vergelijk de afstand van neus tot oor met de ruimte achter het oor.

Haar ligt op de schedel. De buitenrand van het kapsel komt dus meestal iets buiten de onderliggende hoofdvorm te liggen.

Plaats hals en schouders meteen

Een hoofd zweeft niet los in de ruimte. Hals en schouders laten zien hoe iemand zit en helpen de kanteling van het hoofd te begrijpen. Zet ze daarom vroeg en eenvoudig neer.

Kijk waar de hals onder de kaak verdwijnt. Bij een gedraaid hoofd zijn beide zijden zelden even lang of even duidelijk.

Een lichte opzet in olieverf

Je kunt tekenen met houtskool of met een dun penseel. Een klein beetje Vandyckbruin met Ultramarijnblauw geeft een rustige, koele bruine lijn. Gebruik weinig verf, zodat correcties gemakkelijk blijven.

Maak de opzet niet donkerder dan nodig. Zij is een hulpmiddel en hoeft in het uiteindelijke schilderij niet zichtbaar te blijven.

Veelgemaakte fout

Het gezicht wordt netjes getekend, maar de schedel is te klein. Daardoor kunnen ogen en neus redelijk staan terwijl het portret toch benauwd oogt.

Controleer vooral de ruimte boven de wenkbrauwen, achter het oor en rond de kaak.

Praktische oefening

Maak drie kleine studies: een hoofd van voren, in driekwartstand en van opzij. Werk per studie tien minuten en teken alleen schedel, kaak, oor, hals en schouders.

Voeg pas aan het einde een eenvoudige oog-, neus- en mondlijn toe. Was de hoofdstand al duidelijk zonder details?

Wat je hiervan kunt leren

Een geloofwaardig portret begint met een geloofwaardige hoofdvorm. Als schedel, kaak, hals en schouders goed staan, krijgen alle kleinere onderdelen een stevige plaats.

ONTHOUD

Bouw eerst schedel, kaak, hals en schouders; voeg details later toe.

Gebruik een middenlijn voor de richting van het gezicht

De middenlijn laat de kijkrichting zien

Stel je een lijn voor van het midden van het voorhoofd, over de neus, naar mond en kin. Bij een frontaal gezicht ligt zij bijna in het midden. Draait het hoofd, dan schuift zij naar één kant.

Zo blijven ogen, neus en mond bij dezelfde hoofdstand horen. Zonder deze controle kan de neus draaien terwijl de mond nog recht vooruit staat.

De lijn volgt een ronde vorm

De middenlijn is geen platte streep. Zij loopt over het ronde voorhoofd, komt op de neus naar voren en draait bij mond en kin weer terug.

Een lichte, vloeiende aanwijzing is genoeg. Zo zie je welke gezichtshelft dichterbij is.

Ongelijke helften zijn natuurlijk

Bij een draaiing zie je van de dichtstbijzijnde helft meer. De andere kant wordt smaller; de neus kan een deel van de verre wang bedekken en het verre oog lijkt smaller.

Gebruik de middenlijn dus niet om twee gelijke helften te maken. Zij helpt juist het verschil te zien.

Let ook op kanteling

Een hoofd kan tegelijk draaien en schuin staan. Dan staat de middenlijn niet verticaal en lopen ook de richtingen door ogen en mond mee.

Kijk eerst naar het hele hoofd. Zo voorkom je dat je een natuurlijke houding onbewust rechtzet.

Houd de lijn licht

Teken haar dun met potlood, houtskool of transparant Lasurreddbruin met een beetje Ultramarijnblauw. Bedek haar zodra de grote vormen goed staan.

Een donkere lijn kan door lichte huidverf heen blijven schijnen. Gebruik liever te weinig verf.

Veelgemaakte fout

Er wordt een rechte lijn in het midden gezet, ook als het hoofd draait. Vervolgens worden beide ogen even groot en mond en kin te symmetrisch.

Vergelijk hoeveel ruimte je links en rechts van de middenlijn werkelijk ziet.

Praktische oefening

Neem drie portretfoto's met verschillende hoofdstanden. Volg met je vinger de weg van voorhoofd naar neus, bovenlip en kin en teken die beweging na.

Voeg alleen de buitenvorm en een eenvoudige oog- en mondrichting toe. Laat details weg.

Wat je hiervan kunt leren

De middenlijn verbindt alle gelaatstrekken met dezelfde richting. Daardoor blijft een gedraaid of gekanteld hoofd natuurlijk.

ONTHOUD

Laat de middenlijn meedraaien en meekantelen met het hoofd.

Een gedraaid hoofd blijft één geheel



Portretstudie met een duidelijke driekwartstand en bewust ongelijke gezichtshelften.

Neus, mond en kin volgen dezelfde draaiing. De dichtstbijzijnde wang is breder zichtbaar, terwijl de verre gezichtshelft smaller blijft. Zo draagt de grote richting het portret.

Plaats de ogen op de juiste hoogte

De ogen liggen vaak lager dan je denkt

Beginners plaatsen de ogen vaak te hoog. Gemeten van de bovenkant van de schedel tot de kin ligt de ooglijn bij een volwassen hoofd vaak ongeveer halverwege.

Dit is alleen een eerste controle. De echte referentie blijft belangrijker dan een algemene regel.

Meet niet vanaf het haar

De haargrens is niet de bovenkant van het hoofd. Er ligt nog schedel en haar boven het voorhoofd. Wie vanaf de haargrens meet, plaatst de ogen gemakkelijk te hoog.

Schat eerst de schedel onder het haar en vergelijk dan kruin tot ogen met ogen tot kin.

Ogen liggen in oogkassen

Een oog is geen plat amandelvormpje. Het ligt onder het voorhoofd, tussen neusbrug en slaap. De oogkas geeft schaduw en het oogwit is meestal minder wit dan je denkt.

Zet eerst de brede schaduw rond beide ogen neer. Voeg daarna pas oogleden, iris en pupil toe.

Draaiing verandert de breedte

Bij een gedraaid hoofd is het verre oog smaller zichtbaar. Ook de afstand tot de buitenrand verandert. Maak beide ogen niet automatisch even breed.

Vergelijk ooghoeken met neusvleugels, slapen en middenlijn.

Volg de stand van het hoofd

Bij een schuin hoofd staan de ogen niet horizontaal op het paneel. Vergelijk de denkbeeldige ooglijn met de mondlijn en schouders.

Een klein hoogteverschil kan juist belangrijk zijn voor houding en gelijkenis.

Veelgemaakte fout

De ogen worden groot en hoog, waardoor te weinig ruimte overblijft voor voorhoofd en schedel.

Bedek details met je hand en kijk alleen naar de ooglijn binnen de hele hoofdvorm.

Praktische oefening

Meet op een print met de steel van een penseel kruin tot ooglijn en ooglijn tot kin. Houd het penseel steeds op dezelfde afstand.

Teken alleen kruin, kin, ooglijn en oogkassen. Voeg nog geen iris of wimpers toe.

Wat je hiervan kunt leren

Een goede ooghoogte ontstaat door het hele hoofd te meten. Als de ogen stevig in de schedel liggen, kijken ze natuurlijker.

ONTHOUD

Meet de ooghoogte binnen de hele schedel, niet vanaf de haargrens.

Vergelijk afstanden in plaats van losse onderdelen

Een portret bestaat uit relaties

Een oog kan mooi geschilderd zijn en toch verkeerd staan. In een portret telt vooral de relatie met neus, mond, kin en buitenrand.

Vraag niet alleen of het oog klopt, maar ook hoe ver het van neus, slaap en wenkbrauw ligt.

Kies één afstand als maat

Neem bijvoorbeeld de breedte van één zichtbaar oog als eenvoudige maat. Vergelijk daarmee de ruimte tussen de ogen, de neusbreedte en de afstand van neus tot kin.

Het zijn geen vaste regels: je vergelijkt wat je bij deze persoon werkelijk ziet.

Vergelijk horizontaal en verticaal

Kijk welke punten boven elkaar liggen. Waar komt de mondhoek uit ten opzichte van iris of pupil? Waar ligt het oor tegenover wenkbrauw en neus?

Vergelijk ook de ruimtes tussen wenkbrauw, neus, mond en kin. Kleine verschillen beïnvloeden de gelijkenis sterk.

Kijk naar hoeken en lege ruimtes

Vergelijk de hoek van wenkbrauw, kaak en schouder. Ook de lege vorm tussen neus en wang of tussen kaak en hals is nuttig.

Wijkt die ruimte af, dan zit waarschijnlijk een plaatsingsfout in een van de randen eromheen.

Meet steeds op dezelfde manier

Strek je arm, sluit één oog en houd de penseelsteel steeds op dezelfde afstand. Anders verandert de maat ongemerkt.

Metten ondersteunt je blik. Controleer daarna op afstand of het geheel natuurlijk voelt.

Veelgemaakte fout

Ieder onderdeel wordt apart gecorrigeerd. Het ene oog wordt groter, daarna de neus langer en vervolgens de mond breder. Zo blijven alle verhoudingen schuiven.

Ga terug naar kruin, kin, middenlijn, ooglijn en neus. Bouw van daaruit de relaties opnieuw op.

Praktische oefening

Zet in een tekening eerst kruin, kin, zijkanten en ooglijn. Kies één oogbreedte als maat en vergelijk daarmee minstens vijf andere afstanden.

Noteer welke vergelijking de grootste fout zichtbaar maakte.

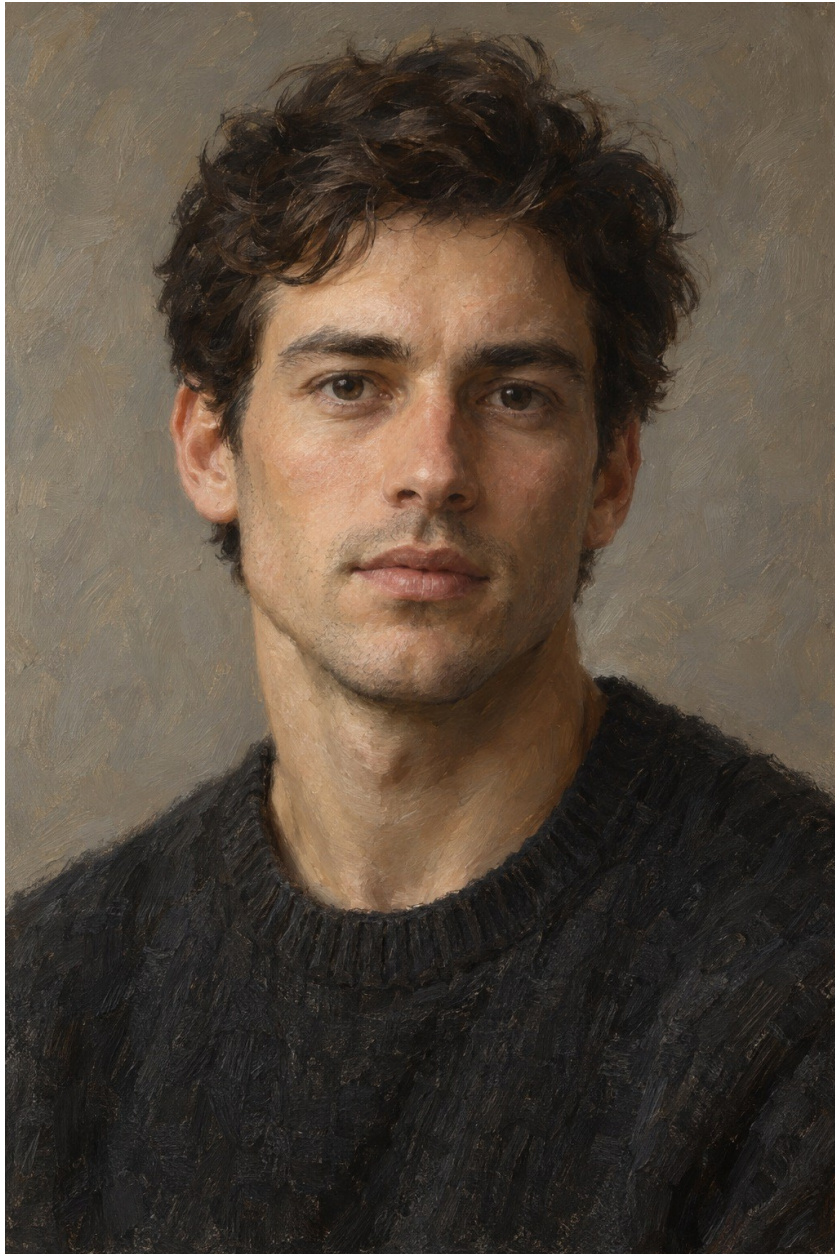
Wat je hiervan kunt leren

Gelijkenis ontstaat uit de juiste afstanden en richtingen tussen onderdelen, niet uit losse perfecte details.

ONTHOUD

Gelijkenis ontstaat uit onderlinge afstanden en richtingen.

Rustige verhoudingen dragen de gelijkenis



Portretstudie waarin ooghoogte, schedelvorm en afstanden rustig samenhangen.

Ook een bijna frontaal hoofd is niet exact symmetrisch. Kleine verschillen in ooghoogte, kaak en licht houden het gezicht levendig. De plaats van de grote vormen is belangrijker dan scherpe details.

Controleer de tekening voordat je gaat schilderen

Neem een bewust controlemoment

Een lichte tekening is gemakkelijk te veranderen. Zodra er dikke huidkleur en haar overheen liggen, kost een correctie meer tijd. Stop daarom voordat je met kleur begint.

Controleer eerst hoogte, breedte, hoofdstand, silhouet, hals en schouders. Grote fouten krijgen voorrang.

Bekijk het werk van een afstand

Ga twee of drie meter weg staan. Details verdwijnen en je ziet beter of het hoofd te breed, te smal of scheef is.

Als de draaiing nu niet overtuigt, zal extra verf het probleem niet oplossen.

Gebruik een spiegel

Bekijk de tekening in een spiegel of spiegel een foto op je telefoon. De omkering maakt het beeld vreemd, waardoor fouten opnieuw opvallen.

Let op ooghoogtes, mondstand, middenrichting en kaak. Corrigeer alleen wat ook bij een tweede blik duidelijk verkeerd blijft.

Controleer de belangrijkste afstanden

Vergelijk kruin tot kin, schedelbreedte, ooghoogte, onderkant van de neus en plaats van de mond. Kijk ook naar hals, oor en schouders.

Deze onderdelen lijken minder belangrijk, maar bevestigen of verstoren de hele hoofdstand.

Corrigeer eenvoudig

Veeg een verkeerde lijn zacht terug en plaats één nieuwe, rustige lijn. Werk van groot naar klein.

In olieverf kun je opnieuw tekenen met een dun mengsel van Vandyckbruin en Ultramarijnblauw. Maak de ondergrond niet te nat.

Wanneer is de tekening klaar?

De tekening hoeft niet afgewerkt te zijn. Zij moet de grote vormen en plaatsen betrouwbaar dragen. Kleine verschillen kun je tijdens het schilderen verfijnen.

Herken je op afstand de persoon en hoofdstand, dan kun je beginnen met de eerste grote kleurvlakken.

Veelgemaakte fout

De schilder hoopt dat kleur en details een plaatsingsfout zullen verbergen. Meestal wordt zij juist opvallender.

Tien minuten controleren kan later uren herstelwerk besparen.

Praktische oefening

Bekijk tekening en foto eerst op afstand, daarna in een spiegel en ten slotte van dichtbij. Noteer per blik slechts één grootste verschil.

Corrigeer één voor één en neem na iedere verandering opnieuw afstand.

Wat je hiervan kunt leren

Een controle vóór het schilderen geeft rust. Je begint met kleur op een betrouwbare basis.

ONTHOUD

Controleer de grote tekening voordat je met kleur begint.

Van vorm naar goede plaatsing

Na deze vijf tips staat het hoofd niet meer als een verzameling losse onderdelen op het paneel. Schedel, kaak, richting, ooghoogte en afstanden vormen samen een rustige en geloofwaardige tekening.

In Deel 3 gaan we verder met compositie en gelijkenis: uitsnede, plaatsing en karakteristieke kenmerken zorgen ervoor dat het portret niet alleen klopt, maar ook echt op de geportretteerde gaat lijken.

DEEL 3

Compositie en gelijkenis

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Kies een uitsnede die rust geeft

De uitsnede bepaalt de eerste indruk

Voordat je tekent, beslis je hoeveel van de persoon zichtbaar wordt. Alleen het gezicht voelt dichtbij en direct. Een portret met hals, schouders en een deel van de borst geeft meer ruimte en vertelt iets over de houding.

Voor een eerste portret is een uitsnede tot ongeveer borsthoogte vaak prettig. Het gezicht blijft groot genoeg om goed te schilderen, terwijl hals en schouders het hoofd ondersteunen.

Geef het hoofd ademruimte

Laat boven het haar voldoende achtergrond over. Staat de kruin bijna tegen de rand, dan voelt het portret snel benauwd. Te veel ruimte kan het hoofd juist klein en verloren maken.

Kijk ook naar de zijkanten. Een gezicht dat naar rechts kijkt, heeft meestal iets meer ruimte nodig aan de rechterkant dan achter het hoofd. Zo krijgt de blik een richting.

Snijd niet op een ongemakkelijke plaats

Een rand die precies door kin, mond, oog of schoudergewricht loopt, trekt onnodig aandacht. Kies liever een uitsnede die ruim vóór of ná zo'n belangrijk punt valt.

Bij een busteportret kun je de onderrand rustig door borst of bovenarmen laten lopen. Zorg dat de vorm links en rechts niet toevallig of afgehakt lijkt.

Let op de grootte van het gezicht

Een heel klein gezicht vraagt om zeer fijne penselen en maakt gelijkenis moeilijker. Een bijna levensgroot gezicht laat juist iedere afwijking sterk zien. Kies een formaat dat bij je ervaring past.

Op een paneel van 30 bij 40 centimeter kan een hoofdhoogte van ongeveer 18 tot 24 centimeter een bruikbaar vertrekpunt zijn. Pas dit aan de gekozen houding aan.

Maak eerst kleine proefjes

Teken drie kleine rechthoeken met dezelfde verhouding als je paneel. Plaats het hoofd in elk vak anders: dichterbij, verder weg en iets uit het midden.

Werk klein en eenvoudig. Je beoordeelt alleen de verhouding tussen hoofd, lichaam en achtergrond. Kies de versie die het rustigst en meest natuurlijk aanvoelt.

Veelgemaakte fout

De portretfoto wordt zonder nadenken precies overgenomen. Daardoor kan het hoofd te groot op het paneel komen of blijft er aan één kant een vreemde strook achtergrond over.

Beschouw de foto als bronmateriaal. Jij bepaalt de uitsnede die voor het schilderij het beste werkt.

Praktische oefening

Maak met twee stroken papier een eenvoudig kijkvenster. Schuif de stroken over een afdruk van je referentiefoto en probeer minstens vijf uitsneden.

Fotografeer de beste drie en bekijk ze naast elkaar. Kies niet de drukste, maar de uitsnede waarin hoofd, blikrichting en lege ruimte het meest ontspannen samenwerken.

Wat je hiervan kunt leren

Een rustige uitsnede geeft het portret vanaf het begin samenhang. Zij bepaalt hoeveel nabijheid, ruimte en beweging de kijker ervaart.

ONTHOUD

Kies een uitsnede met ademruimte en een natuurlijke verhouding tussen hoofd en paneel.

Gebruik de lege ruimte rond het hoofd

Achtergrond is een echte vorm

De ruimte rond het hoofd is niet zomaar een leeg vlak. Zij heeft aan iedere kant een andere vorm. Kijk naar de ruimte boven het haar, naast de wang en tussen hals en schouder.

Wanneer je deze vormen vergelijkt met de referentie, zie je snel of het hoofd te breed, te smal of verkeerd geplaatst is.

Kijk naar de ruimte vóór de blik

Iemand die naar één kant kijkt, heeft visueel ruimte nodig in die richting. Zonder die ruimte lijkt de blik tegen de rand te botsen.

Dat hoeft geen groot leeg vlak te zijn. Een kleine verschuiving van het hoofd kan al genoeg zijn om de compositie natuurlijker te laten ademen.

Gebruik de achtergrond om de silhouet te controleren

Schilder of teken niet alleen het haar en de kaak. Kijk ook naar de achtergrondvorm die ertegenaan ligt. Een kleine driehoek naast de hals of een boog langs het kapsel is vaak gemakkelijker te vergelijken.

Klopt de lege vorm niet, dan is meestal een van de randen eromheen verkeerd. Zo helpt de achtergrond je om het portret te corrigeren.

Laat rust naast belangrijke details

Een drukke achtergrond vlak naast ogen, neus of mond kan de aandacht van het gezicht weghalen. Houd grote achtergrondvlakken daarom eenvoudig, zeker bij een eerste portret.

Een rustige menging van bijvoorbeeld Vandyckbruin, Ultramarijnblauw, Gele oker of Olijfgroen kan genoeg variatie geven zonder onrustig te worden.

Maak niet overal hetzelfde contrast

Aan één kant kan het hoofd duidelijk tegen de achtergrond afsteken. Aan de andere kant mogen haar of wang zachter in de omgeving verdwijnen.

Deze afwisseling leidt de blik en voorkomt een uitgeknipt effect. Kies bewust waar de silhouet scherp en waar zij rustig is.

Veelgemaakte fout

Alle aandacht gaat naar het gezicht en de achtergrond wordt pas op het einde snel ingevuld. Daardoor ontstaan toevallige vormen en harde randen rond het hele hoofd.

Behandel achtergrond en portret vanaf het begin als vormen die samen één compositie maken.

Praktische oefening

Teken op grijs papier alleen de buitenvorm van hoofd, haar, hals en schouders. Vul het portret donker in en laat de achtergrond licht.

Maak daarna een tweede versie waarin je juist de achtergrond invult. Vergelijk in welke versie fouten in plaatsing en silhouet het snelst zichtbaar worden.

Wat je hiervan kunt leren

Lege ruimte geeft richting en rust. Zij helpt niet alleen de compositie, maar is ook een betrouwbaar hulpmiddel om de vorm van het hoofd te controleren.

ONTHOUD

Zie de achtergrond als een vorm die richting, rust en controle geeft.

Ruimte laat een portret ademen



Portretstudie met een rustige uitsnede en bewust gekozen ruimte vóór de blik.

Het hoofd staat niet automatisch in het midden. De open achtergrond aan de rechterkant geeft de blik ruimte, terwijl de zichtbare stoel en schouder links voor evenwicht zorgen. De eenvoudige achtergrond ondersteunt het gezicht zonder ermee te concurreren.

Zoek de kenmerken die deze persoon uniek maken

Gelijkenis zit in verschillen

Veel gezichten hebben dezelfde onderdelen, maar niet dezelfde verhoudingen en vormen. De afstand tussen ogen, de lengte van de neus, de boog van de wenkbrauwen en de vorm van de kin maken iemand herkenbaar.

Zoek daarom niet naar een algemeen mooi gezicht. Kijk welke kenmerken bij deze persoon opvallend, klein, breed, scheef, rond of hoekig zijn.

Begin met drie hoofdkenmerken

Kies vóór het schilderen drie eigenschappen die veel invloed hebben op de gelijkenis. Dat kan een hoog voorhoofd zijn, een smalle lange neus en een brede kaak.

Schrijf deze kenmerken kort op. Tijdens het werk kun je steeds controleren of ze nog zichtbaar zijn of onbewust algemener zijn geworden.

Let op de vorm van de silhouet

Gelijkenis zit niet alleen in ogen en mond. Ook de haarmassa, slaap, wang, kaakhoek en kin vormen een herkenbaar profiel.

Bekijk het hoofd als donkere silhouet. Als de persoon dan al enigszins herkenbaar is, heb je een sterke basis.

Vergelijk links en rechts

Een gezicht is nooit volledig symmetrisch. Eén oog kan iets hoger staan, één wenkbrauw sterker buigen en één mondhoek meer omhoog lopen.

Maak deze verschillen niet groter dan ze zijn, maar poets ze ook niet weg. Kleine asymmetrie geeft karakter en leven.

Schilder kenmerken als vorm

Een lange neus is niet alleen een langere omtreklijn. Ook lichtvlak, schaduwzijde en slagschaduw veranderen mee. Hetzelfde geldt voor volle wangen of een vooruitstekende kin.

Kijk hoe licht het kenmerk zichtbaar maakt. Zo blijft het onderdeel stevig in het hoofd zitten.

Veelgemaakte fout

De schilder probeert de persoon vriendelijker, jonger of regelmatig te maken. Rimpels verdwijnen, de neus wordt kleiner en beide ogen worden gelijk. Het portret wordt mooier maar lijkt minder.

Schilder met respect wat je werkelijk ziet. Karakteristieke verschillen zijn geen fouten die gecorrigeerd moeten worden.

Praktische oefening

Noteer bij je referentie drie grote en drie kleine kenmerken. Maak daarna een snelle studie waarin je alleen de grote drie probeert te treffen.

Kijk op afstand of de persoon al herkenbaar wordt. Voeg vervolgens slechts één klein kenmerk toe en beoordeel hoeveel verschil dat maakt.

Wat je hiervan kunt leren

Een overtuigende gelijkenis ontstaat door aandacht voor specifieke vormen en verhoudingen. Juist kleine, echte verschillen maken een portret persoonlijk.

ONTHOUD

Bewaar de specifieke verschillen die deze persoon herkenbaar maken.

Leg de uitdrukking vast zonder te overdrijven

Kijk naar het hele gezicht

Een uitdrukking zit niet alleen in de mond. Bij een glimlach veranderen ook wangen, onderoogleden en soms wenkbrauwen. Bij concentratie kan de mond ontspannen blijven terwijl de ogen scherper kijken.

Beoordeel daarom ogen, wenkbrauwen, wangen en mond samen. Eén onderdeel los benadrukken maakt de uitdrukking snel onnatuurlijk.

Zoek de rustige basis

Vraag eerst wat de algemene indruk is: open, bedachtzaam, vrolijk, vermoeid of ernstig. Houd dat eenvoudige woord tijdens het schilderen in gedachten.

Je hoeft ieder spiertje niet te verklaren. De grote stand van ogen en mondhoeken vertelt vaak al genoeg.

Mondhoeken zijn subtiel

Een mondhoek die slechts iets omhoog staat kan een zachte glimlach geven. Maak je de hoek te hoog of de lijn te scherp, dan wordt de uitdrukking gemaakt.

Schilder de mond als zachte volumes. De scheiding tussen beide lippen is niet overal even donker of scherp.

Let op de oogleden en wenkbrauwen

De stand van de bovenste oogleden en de hoeveelheid zichtbaar oogwit beïnvloeden de blik sterk. Ook een kleine draaiing van een wenkbrauw kan aandacht of twijfel tonen.

Werk deze vormen eerst eenvoudig uit. Wimpers en glanspuntjes komen pas nadat stand en toon goed zijn.

Bewaar zachte overgangen

In een rustig gezicht lopen veel huidvormen zacht in elkaar over. Te donkere lijnen rond ogen, neusvleugels en lippen maken de uitdrukking hard.

Gebruik overgangen en kleine toonverschillen. Reserveer scherpe accenten voor enkele belangrijke plekken, bijvoorbeeld de dichtstbijzijnde ooghoek.

Veelgemaakte fout

Om de uitdrukking duidelijk te maken worden glimlachlijnen, wenkbrauwen en mondhoeken extra sterk aangezet. Het gezicht krijgt daardoor een karikaturaal of gespannen karakter.

Zet een verandering eerst kleiner neer dan je denkt en beoordeel haar op afstand. Voeg pas meer toe als dat werkelijk nodig is.

Praktische oefening

Maak twee kleine studies van alleen ogen, neus en mond. Houd de eerste zeer rustig. Versterk in de tweede de mondhoeken en wenkbrauwen een beetje.

Leg beide naast de foto en vraag welke versie natuurlijker voelt. Meestal blijkt dat een kleine verandering al veel uitdrukking geeft.

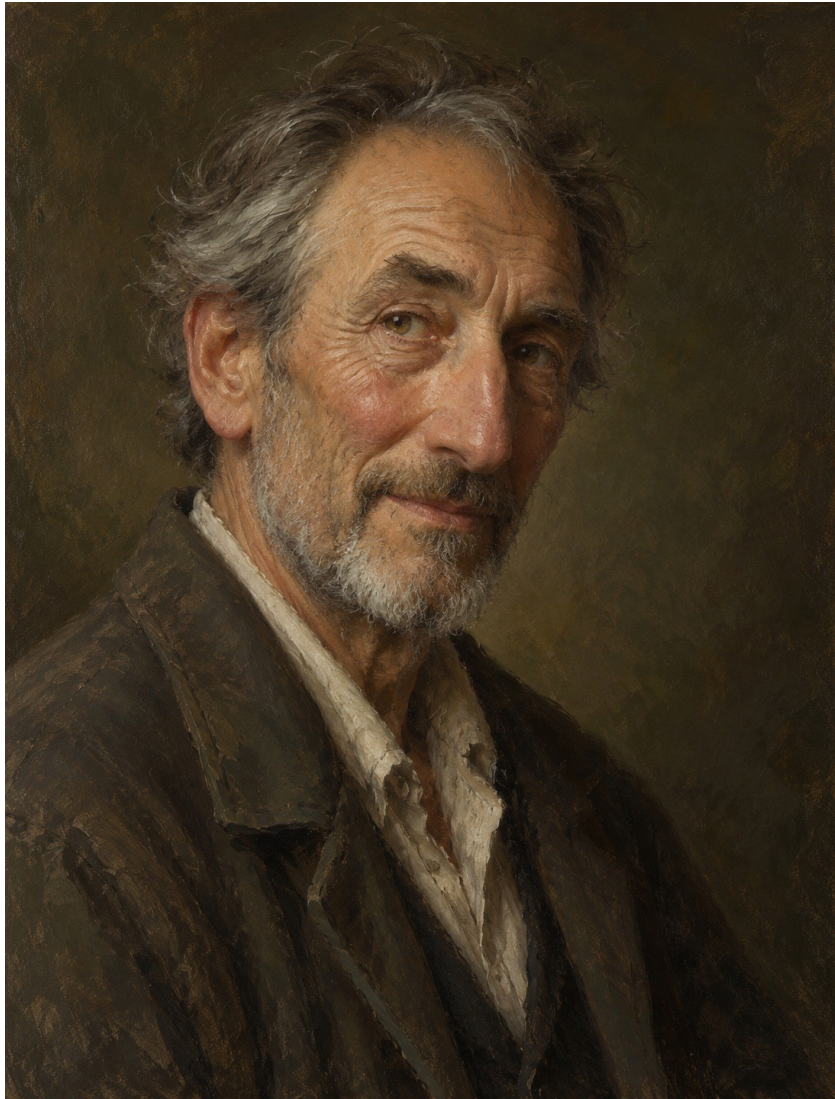
Wat je hiervan kunt leren

Een geloofwaardige uitdrukking ontstaat uit samenwerkende, subtiele veranderingen. Terughoudendheid geeft vaak meer leven dan sterke lijnen en grote gebaren.

ONTHOUD

Een kleine verandering in ogen, wangen of mond kan al genoeg uitdrukking geven.

Karakter zonder overdrijving



Portretstudie met subtiële asymmetrie, een aandachtige blik en een ingehouden glimlach.

De iets opgetrokken wenkbrauw, de ongelijke oogstand en de kleine beweging in de mondhoeken geven dit gezicht karakter. Geen enkel kenmerk is karikaturaal vergroot. Daardoor blijft de uitdrukking menselijk en geloofwaardig.

Houd de referentiefoto steeds in dezelfde positie

Een vaste plek geeft rust

Zet de referentiefoto naast je schilderij op ongeveer dezelfde ooghoogte. Zo hoef je niet steeds ver naar beneden of opzij te kijken en kun je gemakkelijker vergelijken.

Gebruik gedurende de sessie dezelfde afdruk of hetzelfde scherm. Wisselen tussen apparaten verandert helderheid, kleur en soms zelfs de uitsnede.

Verander je kijkafstand niet steeds

Wanneer je met een penseelsteel meet, moet de afstand tot de foto gelijk blijven. Leg een kleine markering op tafel of gebruik een vaste standaard.

Ook je eigen stoel helpt: ga telkens op ongeveer dezelfde plek zitten of staan. Zo worden vergelijkingen betrouwbaarder.

Voorkom wisselend schermlicht

Een telefoon past helderheid en kleur soms automatisch aan. Zet automatische helderheid uit en voorkom dat het scherm tijdens het schilderen steeds donkerder wordt.

Een goede matte afdruk is vaak rustiger. Zorg wel dat zij groot genoeg is om ogen, neus en mond duidelijk te zien.

Houd foto en schilderij samen in beeld

Als de referentie direct naast het paneel staat, kun je beide beelden met een kleine oogbeweging vergelijken. Staat de foto ver weg, dan onthoud je onbewust minder nauwkeurig.

Kijk afwisselend naar vorm, toon en kleur. Probeer niet alles tegelijk te beoordelen.

Gebruik één hoofdfoto

Meerdere foto's kunnen extra informatie geven, maar tonen vaak ander licht, een andere uitdrukking en een andere hoofdstand. Dat maakt een eerste portret verwarrend.

Kies één foto als hoofdreferentie. Gebruik een tweede alleen als je een vorm echt niet kunt begrijpen, niet om tijdens het schilderen van pose te veranderen.

Veelgemaakte fout

De foto wordt voortdurend vergroot, verkleind, gedraaid of op een ander scherm geopend. Daardoor verandert het beeld waarmee je vergelijkt en ga je telkens andere keuzes maken.

Bepaal uitsnede en helderheid vóór je begint en laat die instelling tijdens de werksessie staan.

Praktische oefening

Richt je werkplek in voordat je verf mengt. Plaats paneel, foto, palet en lamp zo dat je zonder draaien kunt kijken en meten. Maak een foto van deze opstelling.

Gebruik bij de volgende sessie dezelfde plaatsing. Noteer of je sneller verschillen in afstand, toon en kleur herkent.

Wat je hiervan kunt leren

Een vaste referentie maakt kijken betrouwbaarder. Je besteedt minder energie aan zoeken en meer aandacht aan de werkelijke verschillen tussen foto en schilderij.

ONTHOUD

Een vaste referentiepositie maakt vergelijken eenvoudiger en betrouwbaarder.

Van juiste plaatsing naar gelijkenis

Na deze vijf tips weet je dat compositie en gelijkenis al vóór het mengen van huidkleuren beginnen. Uitsnede, lege ruimte, specifieke kenmerken en een subtiele uitdrukking bepalen samen hoe persoonlijk en overtuigend het portret wordt.

In Deel 4 gaan we verder met toonwaarden en de eerste onderschildering. Daar vertalen we de tekening naar duidelijke lichte, middeldonkere en donkere vormen voordat de rijkere huidkleuren worden opgebouwd.

DEEL 4

Licht donker en onderschildering

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Knijp je ogen samen om toonwaarden te zien

Kleine details verdwijnen

Wanneer je je ogen een beetje samenknijpt, worden wimpers, rimpels en losse haren minder zichtbaar. Wat overblijft zijn de grote lichte en donkere vormen. Juist die vormen geven het hoofd volume.

Doe dit regelmatig terwijl je naar foto en schilderij kijkt. Je hoeft je ogen niet helemaal dicht te doen; maak het beeld alleen tijdelijk waziger.

Toonwaarde betekent licht of donker

Een toonwaarde zegt hoe licht of donker een kleur is. Een warme roodbruine wang en een koele blauwgrijze wang kunnen ongeveer dezelfde toonwaarde hebben, ook al is hun kleur anders.

In deze eerste fase kijk je nog niet naar de precieze huidskleur. Vraag alleen: is dit vlak lichter, donkerder of ongeveer gelijk aan het vlak ernaast?

Zoek drie eenvoudige groepen

Verdeel het portret eerst in licht, middentoon en donker. Het licht zit bijvoorbeeld op voorhoofd, neus en wang. De middentoon vormt de overgang en de donkerste groep kan bestaan uit haar, oogkassen en slagschaduw.

Drie groepen zijn overzichtelijk. Later kun je binnen elke groep kleinere verschillen toevoegen.

Maak eventueel een zwart-witfoto

Een zwart-witversie van je referentie helpt om kleur tijdelijk uit te schakelen. Je ziet dan sneller of een wang werkelijk donkerder is of alleen koeler van kleur.

Gebruik de zwart-witfoto als controle, niet als enige bron. Voor huidkleur en temperatuur blijf je naar de kleurenfoto kijken.

Vergelijk grote vlakken

Kijk niet alleen naar het lichtste punt. Vergelijk het hele voorhoofd met de hele wang en de hals met de achtergrond.

Wanneer de grote verhoudingen kloppen, kan het portret al overtuigend lijken voordat ogen en mond zijn uitgewerkt.

Veelgemaakte fout

Een schilder maakt ieder zichtbaar verschil even belangrijk. Daardoor ontstaan veel kleine donkere en lichte vlekken en verliest het gezicht zijn samenhang.

Knijp opnieuw je ogen samen en schilder de kleine verschillen terug in de grotere toonfamilie waartoe ze behoren.

Praktische oefening

Maak een kleine studie met alleen Titaanwit en Vandyckbruin. Gebruik één lichte, één middeldonkere en één donkere menging.

Werk twintig minuten zonder klein penseel. Beoordeel op afstand of hoofdstand, licht en volume duidelijk zijn.

Wat je hiervan kunt leren

Door details tijdelijk te negeren zie je de toonstructuur van het portret. Die structuur is het fundament onder alle latere kleur.

ONTHOUD

Vereenvoudig het portret tot licht, middentoon en donker voordat je details schildert.

Verdeel het gezicht in licht en schaduw

Zoek de richting van het licht

Kijk naar de lichte zijde van het voorhoofd, de schaduw van de neus en de glans in de ogen. Samen vertellen deze aanwijzingen waar de lichtbron staat.

Benoem de richting eenvoudig: links, rechts, boven of meer van voren. Dat is genoeg om de grote verdeling te begrijpen.

Maak twee grote families

Alles wat rechtstreeks licht ontvangt hoort bij de lichtfamilie. Delen die van de lichtbron zijn afgedraaid horen bij de schaduwfamilie.

Binnen beide families bestaan verschillen, maar houd de lichtgroep als geheel duidelijk lichter dan de schaduwgroep.

Let op de overgang

Op een ronde wang verloopt de overgang vaak geleidelijk. Bij een neusvleugel, kaakrand of slagschaduw kan zij duidelijker zijn.

De breedte van de overgang helpt om de vorm te beschrijven. Een brede zachte overgang voelt rond; een smallere overgang kan een scherpere vorm aangeven.

Schaduw is geen zwarte verf

Schaduw bevat nog steeds kleur. In huid kan zij roodbruin, violet, olijfgroen of blauwgrijs lijken. Zwart maakt een schaduw snel dood en zwaar.

Voor een donkere basis kun je Vandyckbruin mengen met Ultramarijnblauw of Indigo. Voeg Krapperoed, Lasurroodbruin of Olijfgroen toe als de waarneming daarom vraagt.

Houd teruggekaatst licht onder controle

Onder kin, neus of kaak kan licht uit kleding of achtergrond terugkaatsen. Dat maakt de schaduw levendig.

Maak dit teruggekaatste licht niet zo licht als het direct belichte gezicht. Anders valt de grote licht-schaduwverdeling uiteen.

Veelgemaakte fout

De lichte wang wordt zorgvuldig geschilderd, maar iedere kleine plek in de schaduw krijgt een eigen helder accent. Daardoor lijkt de schaduw onrustig en vlak.

Vergelijk ieder accent met de hele lichtzijde. In de meeste gevallen moet het duidelijk donkerder blijven.

Praktische oefening

Maak een kleine portretstudie met slechts twee mengsels: een lichte huidtoon en een donkere schaduwtoon. Laat details weg en zoek alleen de grens tussen beide groepen.

Voeg daarna één middentoon toe voor de zachtste overgangen. Kijk hoeveel volume al met deze drie mengsels ontstaat.

Wat je hiervan kunt leren

Een duidelijk onderscheid tussen licht en schaduw geeft het hoofd onmiddellijk vorm. Kleur werkt pas overtuigend wanneer deze grote verdeling klopt.

ONTHOUD

Houd licht en schaduw als twee duidelijke families bij elkaar.

Van grote toonvlakken naar huidkleur



1 Onderschildering in warme bruintonen



2 Afgewerkt portret in kleur

In de onderschildering zijn lichtzijde, schaduwzijde, haar en kleding al als grote massa's herkenbaar. De kleurlaag verandert die ordening niet, maar verfijnt haar met warme en koele huidtonen. Daardoor blijft het hoofd stevig, ook wanneer ogen en mond verder worden uitgewerkt.

Maak schaduwen nooit overal even donker

Schaduw bevat verschillen

De oogkas, de slagschaduw onder de neus en de schaduw langs de kaak zijn niet automatisch even donker. Hun toon hangt af van vorm, afstand tot de lichtbron en teruggekaatst licht.

Vergelijk schaduwen steeds onderling. Zoek de donkerste en beoordeel de andere plekken ten opzichte daarvan.

Slagschaduw en vormschaduw

Een vormschaduw ontstaat waar een ronding van het licht wegdraait. Deze overgang is meestal zacht. Een slagschaduw ontstaat wanneer een vorm het licht tegenhoudt, bijvoorbeeld de neus die schaduw op de wang werpt.

Een slagschaduw kan bij de veroorzakende vorm scherper zijn en verderop zachter worden.

Kijk naar de omgeving

Een lichte blouse kan warm licht onder de kin terugkaatsen. Een blauwe achtergrond kan de schaduwzijde van de wang koeler maken.

Neem zulke invloeden waar, maar overdrijf ze niet. Ze moeten binnen de schaduwfamilie blijven.

Bewaar ruimte voor het donkerste donker

Als je alle schaduwen meteen zeer donker maakt, kun je later geen sterk accent meer toevoegen. Begin iets lichter en verdiep alleen de plekken die het werkelijk nodig hebben.

De donkerste accenten zitten vaak in kleine gebieden: pupil, neusgat, mondspleet of een diepe haarpartij.

Meng donkere kleuren doelgericht

Vandyckbruin met Ultramarijnblauw geeft een diepe neutrale donkerte. Indigo maakt het mengsel koeler; Lasurroodbruin of Kraprood maakt het warmer.

Gebruik Titaanwit voorzichtig in schaduw. Te veel wit maakt donkere huidtonen krijtachtig en koelt ze vaak sterker af dan bedoeld.

Veelgemaakte fout

Elke schaduw wordt uit hetzelfde donkere mengsel geschilderd. Het gezicht krijgt daardoor gaten en verliest de samenhang met licht en omgeving.

Maak één basismengsel en pas kleine hoeveelheden daarvan warmer, koeler, lichter of donkerder aan.

Praktische oefening

Zoek in je referentie vijf schaduwplekken. Rangschik ze van donker naar minder donker en meng voor iedere plek een klein verfstaaletje.

Leg de stalen naast elkaar. Controleer of ze als familie bij elkaar horen en toch voldoende verschillen.

Wat je hiervan kunt leren

Schaduw is geen enkel donker vlak. Subtiele verschillen binnen de schaduwfamilie geven huid, botstructuur en omgeving geloofwaardigheid.

ONTHOUD

Vergelijk schaduwen onderling en bewaar het donkerste donker voor kleine accenten.

Begin met een rustige onderschildering

Wat is een onderschildering?

Een onderschildering is een eerste, eenvoudige verflaag waarin compositie, hoofdvorm en toonwaarden worden vastgelegd. Zij vormt de basis voor de latere kleur.

Je hoeft in deze fase geen wimpers, poriën of losse haren te schilderen. Het doel is een betrouwbare kaart van licht en donker.

Kies een eenvoudige kleur

Een transparante warme bruin kan prettig zijn voor huid. Gebruik bijvoorbeeld Vandyckbruin of Lasurroodbruin, eventueel getemperd met Ultramarijnblauw.

Voor een koelere onderschildering kun je meer Ultramarijn of een klein beetje Indigo gebruiken. Houd het palet beperkt.

Werk dun en beweeglijk

Breng verf dun aan en laat op lichte plekken delen van de ondergrond meewerken. Donkere partijen kunnen iets meer verf krijgen, maar vermijd dikke, glanzende lagen.

Een dunne laag droogt gelijkmatiger en blijft gemakkelijk te corrigeren. Gebruik alleen een geschikte hoeveelheid schildermedium en vermijd een nat, druipend oppervlak.

Bouw van groot naar klein

Zet eerst achtergrond, haar, huid en kleding als grote massa's neer. Verdeel daarna het gezicht in licht en schaduw. Pas vervolgens kun je oogkassen, neus en mond eenvoudiger aanduiden.

Controleer na iedere stap op afstand. Als de grote vorm verandert, corrigeer haar voordat je verder verfijnt.

Laat de onderschildering drogen

Een droge onderschildering geeft een stabiele basis voor volgende lagen. Hoe lang dit duurt hangt af van verf, medium, laagdikte, temperatuur en ventilatie.

De laag moet niet meer kleverig aanvoelen en mag niet verschuiven wanneer je er voorzichtig met een droge vinger langs gaat.

Veelgemaakte fout

De onderschildering wordt zo gedetailleerd en donker dat zij bijna een voltooid monochroom schilderij wordt. Daarna is er weinig ruimte over voor frisse kleur en zachte correcties.

Stop zodra vorm, plaatsing en grote toonverdeling betrouwbaar zijn. De volgende lagen mogen het werk verder ontwikkelen.

Praktische oefening

Maak een onderschildering op een klein paneel met Vandyckbruin en Ultramarijnblauw. Gebruik een doek om lichte delen terug te nemen en een penseel om donkere vormen toe te voegen.

Werk maximaal veertig minuten. Beoordeel daarna of hoofd, lichtzijde en schaduwzijde zonder details duidelijk leesbaar zijn.

Wat je hiervan kunt leren

Een rustige onderschildering vermindert twijfel in latere lagen. Je hebt de belangrijkste plaatsing en toonwaarden al opgelost voordat de huidkleur wordt opgebouwd.

ONTHOUD

Gebruik de onderschildering als dunne, eenvoudige basis voor vorm en toon.

Bepaal al vroeg welke randen hard of zacht worden

Een rand is een overgang

Een rand ontstaat waar twee vlakken elkaar ontmoeten. Soms is die grens duidelijk, bijvoorbeeld bij een slagschaduw vlak onder de neus. Soms verloopt zij zacht, zoals op een ronde wang.

Randen vertellen de kijker welke vormen scherp, rond, dichtbij of minder belangrijk zijn.

Niet iedere omtrek is scherp

Wanneer je de hele kaak, haargrens en beide ogen met een harde lijn omringt, lijkt het hoofd uitgeknipt. In werkelijkheid verdwijnen sommige randen gedeeltelijk in licht of achtergrond.

Kies enkele plekken waar hoofd en achtergrond rustig in elkaar mogen overlopen.

Plaats scherpte bij het aandachtspunt

De duidelijkste randen kunnen rond het dichtstbijzijnde oog, de neusvleugel of een belangrijke mondhoek liggen. Zo stuur je de aandacht zonder extra details toe te voegen.

Houd randen verder van het aandachtspunt vaak zachter. Daardoor ontstaat diepte en rust.

Plan randen in de onderschildering

Je hoeft nog geen afgewerkte overgangen te maken, maar kunt wel aangeven waar een grens stevig blijft en waar zij mag verdwijnen.

Leg verf op zachte plekken dun naast elkaar en vermijd daar een donkere omtreklijn. Bewaar een duidelijker toonverschil voor de hardere randen.

Zacht betekent niet wazig

Een zachte rand heeft nog steeds een juiste plaats en richting. Zij verandert geleidelijk van het ene vlak in het andere. Willekeurig uitvegen maakt de vorm modderig.

Meng alleen op de overgang en laat de kleuren aan beide kanten zoveel mogelijk schoon.

Veelgemaakte fout

Alle randen worden met hetzelfde kleine penseel even scherp afgewerkt. Het resultaat is technisch druk en de kijker weet niet waar hij moet kijken.

Ga op afstand staan en zoek de drie scherpste randen. Verzacht andere grenzen die onnodig concurreren.

Praktische oefening

Kies op je referentie één harde, één middelzachte en één zeer zachte rand. Schilder van elke soort een kleine studie met dezelfde huid- en achtergrondkleuren.

Pas dit daarna toe in een eenvoudige portretstudie. Gebruik de scherpste rand alleen rond het belangrijkste aandachtspunt.

Wat je hiervan kunt leren

Een bewuste afwisseling van harde en zachte randen geeft vorm, diepte en aandacht. De onderschildering is het juiste moment om die hiërarchie te plannen.

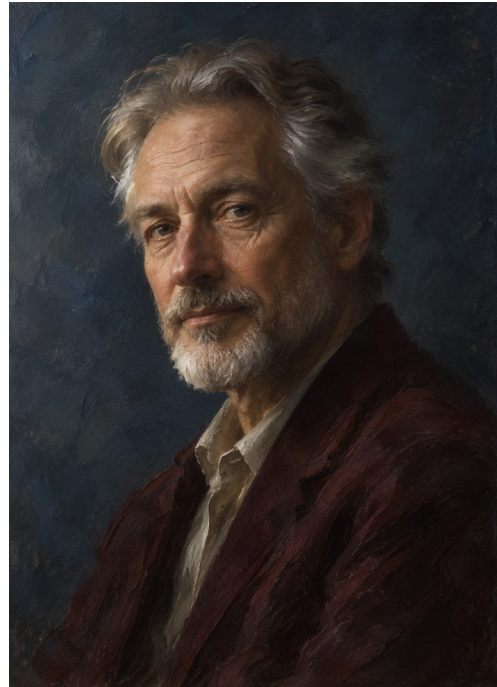
ONTHOUD

Plan enkele scherpe randen en laat andere overgangen bewust zachter worden.

Randen worden al vroeg gepland



1 Warme onderschildering met geplande randen



2 Afgewerkt portret met harde en zachte overgangen

De onderschildering houdt het dichtstbijzijnde oog en de neus duidelijker, terwijl haar en verre wang zachter in de achtergrond lopen. In het afgewerkte portret blijft die keuze behouden. Kleur en detail versterken dus een eerder genomen beslissing in plaats van haar te vervangen.

Eerst toon dan kleur

Na deze vijf tips kun je een portrettekening omzetten in een rustige eerste verflaag. Je ziet grote toonfamilies, houdt schaduwen levendig en gebruikt de onderschildering om zowel vorm als randen te plannen.

In Deel 5 gaan we verder met het mengen van huidkleuren. Daar bouwen we lichte, warme, koele en donkere huidtonen op met Schmincke Norma Professional, zonder de heldere toonstructuur uit dit deel te verliezen.

DEEL 5

Kleur mengen voor de huid

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Onthoud dat huidskleur niet uit één mengsel bestaat

Een gezicht bevat veel kleuren

We spreken gemakkelijk over huidskleur alsof het één tube of één mengsel is. In werkelijkheid verandert de kleur over het hele gezicht. Voorhoofd, wangen, neus, kaak en hals ontvangen ander licht en hebben ieder hun eigen warme of koele indruk.

Maak daarom niet één grote hoop huidskleur voor het hele portret. Meng enkele verwante tonen die samen één familie vormen.

Licht verandert de kleur

Dezelfde huid ziet er bij warm lamplicht anders uit dan bij koel daglicht. Ook de achtergrond en kleding kunnen kleur terugkaatsen in de schaduw.

Kijk dus niet alleen naar de persoon, maar ook naar de lichtbron en omgeving. Schilder wat je in deze situatie ziet.

Begin met een basisfamilie

Meng een lichte toon, een warme middentoon, een koelere middentoon en een schaduwtoon. Deze vier hoopjes zijn vertrekpunten die je tijdens het schilderen kunt aanpassen.

Leg ze met enige ruimte naast elkaar op het palet. Zo blijven warme en koele varianten herkenbaar.

Kijk naar verschillen en niet naar namen

Probeer niet meteen te beslissen of een wang roze, oranje of beige is. Vergelijk haar met het voorhoofd: warmer of koeler, lichter of donkerder, feller of grijzer?

Een eenvoudige vergelijking leidt vaker tot een goed mengsel dan het zoeken naar één perfecte kleurnaam.

Houd de toonwaarde vast

Een kleur kan warmer worden zonder lichter te worden. Voeg je veel wit toe om haar te veranderen, dan verlies je gemakkelijk de juiste toonwaarde.

Controleer daarom na iedere kleurcorrectie opnieuw of het mengsel nog even licht of donker is als het vlak op je referentie.

Veelgemaakte fout

Het hele gezicht wordt met één beige mengsel bedekt. Daarna worden alleen wit voor licht en bruin voor schaduw toegevoegd. Het resultaat oogt vlak en levenloos.

Bewaar variatie in temperatuur en kleur, maar zorg dat alle huidtonen verwant blijven.

Praktische oefening

Kies zes plekken op je referentie: voorhoofd, lichte wang, roze wang, slaap, kaak en hals. Meng voor iedere plek een afzonderlijk klein staaltje.

Leg de stalen in dezelfde volgorde naast elkaar. Zoek welke kleuren familie van elkaar zijn en welke toon uit de reeks springt.

Wat je hiervan kunt leren

Huidskleur is een verzameling samenhangende mengsels. Door verschillen bewust te vergelijken ontstaat een levendige huid zonder bont of onrustig te worden.

ONTHOUD

Meng een familie van huidtonen in plaats van één algemene huidskleur.

Maak vooraf een overzichtelijk palet

Een rustig palet helpt je kijken

Wie tijdens iedere penseelstreek opnieuw moet zoeken, verliest snel overzicht. Meng daarom vóór het schilderen enkele basistonen en houd voldoende schone ruimte vrij.

Plaats lichte mengsels aan één kant, middentonen in het midden en donkere mengsels aan de andere kant. Een vaste volgorde maakt vergelijken eenvoudiger.

Een op Zorn geïnspireerd palet

De Zweedse schilder Anders Zorn wordt vaak verbonden met een beperkt palet van wit, gele oker, vermiljoen en ivoorzwart. Voor de werkwijze van The Art Academy passen we dit idee bewust aan: Titaanwit, Gele oker, Cadmiumrood en Indigo van Norma Professional.

Dit is dus geen letterlijke reconstructie van Zorns palet, maar een praktische variant. Zij blijft overzichtelijk en geeft meer ruimte voor koele huidtonen.

Waarom Indigo hier als koele kleur werkt

Indigo verdiept een mengsel en maakt het duidelijk koeler. Met Titaanwit ontstaat een blauwgrijs; met Gele oker ontstaan gedempte groen- en olijftonen.

Gebruik Indigo zeer spaarzaam. Een kleine hoeveelheid verandert een lichte huidtoon al sterk.

Wat je met vier kleuren kunt mengen

Titaanwit maakt lichtere huidtonen mogelijk. Gele oker geeft warmte en een aardse basis.

Cadmiumrood levert roze, blozende en warmere accenten. Indigo koelt, vergrijsst en verdiept.

Tussen deze vier kleuren ontstaat een verrassend bereik: crème, perzik, roze, olijfgrijs, warm bruin en diepe neutralen.

Gebruik verhoudingen als startpunt

Een recept van zes delen wit en twee delen oker is geen exacte wet. Pigmentkracht, hoeveelheid verf en verlichting beïnvloeden het resultaat.

Meng klein, test de kleur naast de referentie en corrigeer vervolgens één richting tegelijk: lichter, donkerder, warmer, koeler of grijzer.

Houd mengsels schoon

Gebruik een schoon paletmes en veeg het na iedere menging af. Wanneer rood, zwart en wit onbedoeld in alle hoopjes terechtkomen, worden de kleuren snel grijs.

Maak liever meerdere kleine mengsels dan één grote hoop die voortdurend wordt veranderd.

Veelgemaakte fout

Alle vier de kleuren worden tegelijk en in gelijke hoeveelheden gemengd. Het resultaat is een donker, dof bruin dat moeilijk te sturen is.

Begin met de kleur die het grootste deel van het mengsel vormt en voeg de sterkste kleur in zeer kleine stapjes toe.

Praktische oefening

Leg Titaanwit, Gele oker, Cadmiumrood en Indigo in een ruime ruitvorm op het palet. Meng tussen ieder kleurpaar drie tussenstappen.

Maak daarna vijf huidtonen uit de horizontale kleurblokken op de volgende pagina's. Noteer welke kleur bij ieder mengsel de meeste invloed had.

Wat je hiervan kunt leren

Een beperkt en geordend palet maakt kleurkeuzes begrijpelijk. De aangepaste Zorn-werkwijze laat zien hoeveel natuurlijke variatie met slechts vier kleuren mogelijk is.

ONTHOUD

Het aangepaste Zorn-palet geeft met vier kleuren overzicht en natuurlijke mengingen.

Van lichte huid naar middentoon

Kleurmenging · licht en middentoon

ART ACADEMY-PALET · Titaanwit · Gele oker · Cadmiumrood · Indigo

Drie gekozen kleuren worden horizontaal gemengd tot het vierde blok.



Startverhoudingen: beoordeel en corrigeer ieder mengsel bij het model en in het werkelijke licht.

Drie basiskleuren en hun startverhouding leiden naar de uiteindelijke huidkleur in het vierde blok.

Van warme middentoon naar diep accent

Kleurmenging · warm koel en donker

ART ACADEMY-PALET · Titaanwit · Gele oker · Cadmiumrood · Indigo

Drie gekozen kleuren worden horizontaal gemengd tot het vierde blok.



Startverhoudingen: beoordeel en corrigeer ieder mengsel bij het model en in het werkelijke licht.

Drie basiskleuren en hun startverhouding leiden naar de uiteindelijke huidkleur in het vierde blok.

Zoek warme en koele delen in het gezicht

Warm en koel zijn vergelijkingen

Een kleur is niet op zichzelf warm of koel. Een wang kan warm lijken naast een koelere slaap, maar koel naast een felrode oorlel.

Vergelijk altijd twee naburige plekken. Vraag welke van de twee meer naar geel of rood neigt en welke meer naar grijs, groen of blauw.

Vaak voorkomende zones

Voorhoofd en slapen kunnen geler of neutraler lijken. Wangen, neus en oren tonen vaak meer rood. Rond kaak, kin en mond zie je geregeld koelere of grijzere tonen.

Dit zijn geen vaste regels. Leeftijd, huid, baardgroei, licht en omgeving kunnen het patroon veranderen.

Maak warmte met oker en rood

Voeg voor een warmere huidtoon een kleine hoeveelheid Gele oker of Cadmiumrood toe. Oker maakt meestal aardser; rood maakt sneller roze of blozend.

Controleer daarna de toonwaarde. Vooral Cadmiumrood kan een mengsel donkerder en krachtiger maken.

Koel met een kleine hoeveelheid Indigo

Binnen het aangepaste palet koel je een mengsel met een minimale hoeveelheid Indigo. Met wit ontstaat een blauwgrijs; met oker een gedempt olijfgroen.

Werk in kleine stapjes. Te veel Indigo maakt het mengsel zwaar en kan de huid levenloos maken.

Laat warm en koel naast elkaar werken

Meng niet iedere overgang volledig glad. Een warme en koele penseelstreek die zacht naast elkaar liggen kunnen op afstand vanzelf één levendige huid vormen.

Meng alleen waar de vorm daarom vraagt. Zo blijven de kleurverschillen fris.

Veelgemaakte fout

Warm wordt vertaald als fel oranje en koel als duidelijk blauw. Het gezicht krijgt daardoor gekleurde vlekken die losstaan van de huid.

Houd de verschillen klein. In realistische huid zijn warme en koele verschuivingen vaak subtieler dan je eerst denkt.

Praktische oefening

Maak drie paren huidmengsels. Houd binnen ieder paar de toonwaarde ongeveer gelijk, maar maak één mengsel warmer en het andere koeler.

Schilder de paren naast elkaar op een proefpaneel. Bekijk ze eerst van dichtbij en daarna op twee meter afstand.

Wat je hiervan kunt leren

Warme en koele verschillen geven huid levendigheid en ronding. Ze werken het best wanneer de toonwaarde klopt en de verschuiving klein blijft.

ONTHOUD

Vergelijk warm en koel steeds tussen twee huidvlakken met ongeveer dezelfde toonwaarde.

Warme en koele huid binnen één gezicht



Portretstudie met warme wangen en hals, een neutraler voorhoofd en subtiel koelere kaak- en slaaptonen.

De temperatuurverschillen zijn klein en blijven binnen dezelfde huidfamilie. De wang is warmer en rozer, terwijl de kaak iets grijzer wordt. Omdat de toonwaarden samenhangen, blijft het gezicht natuurlijk in plaats van bont.

Maak lichte huid niet alleen lichter met wit

Wit verandert meer dan de helderheid

Titaanwit maakt een mengsel lichter, maar ook koeler en minder verzadigd. Een warme lichte wang kan daardoor krijtachtig worden als je alleen steeds meer wit toevoegt.

Vraag bij een licht vlak ook welke kleur het licht heeft. Soms is naast wit een beetje Gele oker of Cadmiumrood nodig.

Meng een familie van lichte tonen

Maak niet één witachtig hooglicht voor het hele gezicht. Meng bijvoorbeeld een warm licht voor wang en neus, een neutraler licht voor voorhoofd en een koeler licht voor kaak of slaap.

Houd deze mengsels dicht bij elkaar. Het gezicht moet één huid blijven.

Bewaar zuiver wit voor het einde

Rechtstreeks Titaanwit is zelden nodig in een groot huidvlak. De lichtste accenten zijn meestal klein en bevatten nog een zweem van de omringende kleur.

Als je te vroeg zuiver wit gebruikt, kun je later nauwelijks nog een sterker accent maken.

Let op glans en lokale huidkleur

Een glanspunt op de neus kan koeler zijn dan de warme huid eromheen. Een zachte lichte wang bevat juist meer lokale huidkleur.

Schilder glans dus niet simpelweg als een grotere witte vlek. Kijk naar grootte, rand en kleur.

Corrigeer krijtachtigheid

Is een mengsel te bleek, voeg dan niet meteen veel rood toe. Probeer eerst een kleine hoeveelheid Gele oker of een warmer basismengsel.

Wordt het te fel, neutraliseer dan met een zeer kleine hoeveelheid Indigo of een passend donker huidmengsel.

Veelgemaakte fout

Alle lichte delen krijgen hetzelfde mengsel van huidkleur en veel wit. Voorhoofd, neus en wang worden even licht en verliezen hun eigen richting in het licht.

Vergelijk de lichte vlakken onderling en behoud kleine verschillen in toon en temperatuur.

Praktische oefening

Meng één basishuidtoon. Maak daarvan vier lichtere varianten: met alleen wit, met wit en oker, met wit en rood en met wit plus een spoortje zwart.

Schilder de stalen naast elkaar en beschrijf welke warmer, koeler, feller of grijzer is.

Wat je hiervan kunt leren

Een overtuigende lichte huid bestaat uit gekleurde lichte tonen. Wit is belangrijk, maar krijgt pas leven in combinatie met warmte, koelte en lokale huidskleur.

ONTHOUD

Gebruik wit samen met kleur zodat lichte huidtonen niet krijtachtig worden.

Houd ook in donkere huidpartijen kleur zichtbaar

Donker is niet hetzelfde als zwart

Schaduw in een gezicht bevat rood, geel, violet, olijf of koel grijs. Wanneer je alleen zwart toevoegt, verdwijnen deze verschillen en wordt de huid zwaar.

Maak eerst een donkere huidbasis en pas die vervolgens warmer of koeler aan.

Verdiep met verwante kleuren

Binnen het aangepaste palet kun je een warme schaduw maken met Gele oker, Cadmiumrood en een beetje Indigo. Voor een koelere schaduw gebruik je minder rood en iets meer Indigo.

Voeg wit alleen toe als de toon werkelijk te donker is. Veel wit kan een diepe huidtoon snel grijs maken.

Bewaar transparantie waar mogelijk

Dunne donkere lagen kunnen licht van de ondergrond laten meewerken. Dat geeft schaduw meer diepte dan een dikke, dekkende zwarte laag.

Gebruik transparantie vooral wanneer de onderschildering al een goede vorm heeft. Werk vet over mager en volg de droog- en mediumadviezen van de verfmaker.

Zoek kleur in teruggekaatst licht

Onder kaak, neus en wang kan licht uit kleding of achtergrond terugkomen. Een bordeauxrode blouse kan de hals warmer maken; een groene achtergrond kan een koeler accent geven.

Houd het teruggekaatste licht duidelijk binnen de schaduwfamilie.

Plaats donkere accenten klein

De diepste tonen zitten vaak in pupil, neusgat, mondspleet, haar en enkele scherpe overgangen. Wanneer deze accenten klein blijven, krijgen de grotere schaduwen ruimte om kleur te tonen.

Zet het donkerste donker pas als de omliggende toonwaarden al goed staan.

Veelgemaakte fout

Schaduw wordt met één bruin-zwart mengsel ingevuld. Oogkassen, wang, hals en haar krijgen dezelfde kleur en het hoofd wordt plat.

Meng minstens een warme en een koelere donkere variant en laat de vorm bepalen waar je ze gebruikt.

Praktische oefening

Meng met het aangepaste palet een warme schaduw, een koele schaduw en een diep neutraal accent. Maak bij iedere toon daarnaast een iets lichtere variant.

Schilder hiermee een kleine studie van de schaduwzijde van een gezicht. Gebruik het diepste accent op maximaal drie plekken.

Wat je hiervan kunt leren

Donkere huidpartijen blijven levendig wanneer toon, temperatuur en transparantie samenwerken. Het donkerste donker is een accent, niet de kleur van iedere schaduw.

ONTHOUD

Bewaar kleur in de schaduw en gebruik het diepste donker alleen als klein accent.

Een rijk portret met een beperkt palet



Portretstudie met Titaanwit, Gele oker, Cadmiumrood en Indigo als uitgangspunt.

Warme lichte huidtonen staan naast olijfgrijze middentonen en diepe neutrale schaduwen. Het beperkte palet geeft samenhang, maar voorkomt geen variatie. Juist doordat iedere menging uit dezelfde vier kleuren ontstaat, blijft het portret rustig.

Kleur volgt licht en vorm

Na deze vijf tips heb je geen vast recept voor huidskleur, maar een bruikbare manier van kijken en mengen. Je bouwt een familie van lichte, warme, koele en donkere tonen en gebruikt het aangepaste Zorn-palet om die verschillen overzichtelijk te oefenen.

In Deel 6 gaan we verder met de afzonderlijke gelaatstrekken. Ogen, neus, mond en oren worden opgebouwd als vormen in licht en schaduw, zonder de kleur- en toonfamilies van het hele gezicht uit het oog te verliezen.

DEEL 6

Ogen geloofwaardig schilderen

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Plaats het oog eerst in de oogkas

Een oog ligt in het hoofd

Een oog is geen plat amandelvormpje dat op de huid wordt getekend. De oogbol ligt diep in de oogkas, onder het voorhoofd en tussen neusbrug en slaap.

Kijk daarom eerst naar de brede vorm rond het oog. De schaduw onder de wenkbrauw en de overgang naar neus en wang vertellen waar de oogbol zich bevindt.

Begin met de oogkas

Schilder of teken eerst de schaduwvorm van de hele oogkas. Plaats daarbinnen pas de opening tussen beide oogleden.

Als de oogkas klopt, voelt het oog vanzelf steviger. Een gedetailleerde iris kan een verkeerd geplaatste oogkas niet herstellen.

Zie de oogbol als een ronde vorm

De oogleden liggen over een bol. Zij volgen dus een ronde beweging en draaien aan de buitenzijden van je weg.

De bovenste ooglidrand is meestal duidelijker dan de onderste. Gebruik geen even donkere lijn rondom het hele oog.

Vergelijk beide ogen samen

Bij een frontaal hoofd staan beide ogen ongeveer op dezelfde lijn, maar ze zijn zelden exact gelijk. Eén oog kan iets smaller zijn of een fractie hoger staan.

Vergelijk steeds ooghoek met ooghoek, iris met iris en de ruimte tussen beide ogen. Werk niet één oog volledig af voordat het andere geplaatst is.

Let op de neusbrug

De binnenste ooghoeken worden verbonden door de vorm van de neusbrug. Te weinig ruimte maakt de ogen te dicht bij elkaar; te veel ruimte verandert de gelijkenis.

Schilder de overgang zacht. De neusbrug is een vorm in licht en schaduw, geen harde verticale lijn tussen de ogen.

Veelgemaakte fout

De ogen worden eerst als twee losse symbolen getekend. Daarna worden wenkbrauwen en neus eromheen geplaatst. Het gezicht krijgt daardoor een starre, opgeplakte blik.

Ga terug naar de grote schaduw van oogkassen, neusbrug en voorhoofd. Plaats de oogopeningen pas binnen die grotere vorm.

Praktische oefening

Maak een studie van alleen voorhoofd, wenkbrauwen, oogkassen, neusbrug en bovenste wangen. Gebruik een groot penseel en drie toonwaarden.

Voeg pas in de laatste vijf minuten de oogopeningen toe. Laat iris, pupil, wimpers en hooglicht nog weg.

Wat je hiervan kunt leren

Een geloofwaardig oog begint buiten het oog zelf. De oogkas en neusbrug geven de oogbol plaats, diepte en richting.

ONTHOUD

Plaats eerst oogkas en neusbrug; schilder de oogopening pas binnen die grote vorm.

Mannenogen stevigheid vanuit de oogkas



Frontale oogstudie van een man met stevige wenkbrauwen, diepe oogkassen en terughoudende hooglichten.

De ogen worden niet door donkere contouren gedragen, maar door de brede schaduw onder de wenkbrauwen en langs de neusbrug. Het oogwit is grijs en gekleurd. Daardoor blijven de ogen onderdeel van het hoofd, ondanks de zeer gedetailleerde uitwerking.

Schilder het oogwit nooit spierwit

Oogwit bevat kleur

Het zichtbare wit van het oog heet de sclera. In een portret is zij bijna nooit zo wit als Titaanwit rechtstreeks uit de tube.

Je ziet er warme, koele en grijze tonen in, afhankelijk van licht, huid, bloedvaatjes en de schaduw van de oogleden.

Vergelijk met de huid

Houd een wit mengsel denkbeeldig naast voorhoofd of wang. Vaak blijkt het oogwit slechts iets lichter of soms zelfs donkerder dan een helder huidvlak.

Gebruik het lichtste huidmengsel als vergelijking. Zo voorkom je twee felle witte gaten in het gezicht.

Maak een warme en koele variant

Meng Titaanwit met een klein beetje Gele oker en Kraprood voor een warmer oogwit. Voor een koelere variant kun je een spoortje Indigo of Ultramarijnblauw toevoegen.

Gebruik werkelijk zeer kleine hoeveelheden. Het mengsel moet gebroken wit blijven en niet duidelijk geel, roze of blauw worden.

De hoeken zijn vaak donkerder

Onder het bovenste ooglid valt schaduw over de oogbol. Ook naar de binnenste en buitenste ooghoek wordt het oogwit vaak iets donkerder.

Laat de lichtste toon dus niet overal doorlopen. Deze kleine verschillen helpen de oogbol rond te lijken.

Bloedvaatjes zijn geen rode lijnen

Op een close-up kunnen kleine vaatjes zichtbaar zijn, maar in een normaal portret zijn ze vaak nauwelijks nodig.

Een te scherpe rode lijn trekt onmiddellijk aandacht. Suggereer roodheid liever met een zachte, grijzige roze toon bij de ooghoeken.

Veelgemaakte fout

Titaanwit wordt dik en egaal tussen beide oogleden gezet. Daardoor springen de ogen uit het gezicht en verdwijnt de ronding van de oogbol.

Breek het wit met huidkleur en schaduw. Bewaar het helderste wit voor een veel kleiner hooglicht.

Praktische oefening

Meng vijf varianten van gebroken wit: warm, roze, neutraal, koel en iets donkerder. Schilder ze naast elkaar op een proefpaneel.

Kies daarna drie van deze mengsels voor één oogstudie: een lichtere middenzone en twee donkerdere randen.

Wat je hiervan kunt leren

Gekleurd oogwit blijft onderdeel van het gezicht. Subtiele verschillen in toon en temperatuur maken de oogbol ronder en de blik natuurlijker.

ONTHOUD

Oogwit is gebroken wit met subtiele warmte, koelte en schaduw.

Vereenvoudig iris en pupil

Begin met één eenvoudige schijf

De iris is een gekleurde schijf die gedeeltelijk onder het bovenste ooglid verdwijnt. Zet haar eerst als één rustige vorm neer.

Controleer grootte en plaats voordat je vezeltjes of kleurvlekjes toevoegt. Een millimeter verschil kan de blik veranderen.

De pupil staat in de iris

Plaats de pupil in het midden van de iris zoals je haar werkelijk ziet. Bij een frontale blik staan beide pupillen in dezelfde richting.

Maak de pupil niet automatisch gitzwart. Een diepe menging van Indigo en Vandyckbruin kan rijker en beter in de rest van het portret passen.

Maak de iris niet overal even scherp

De bovenkant van de iris ligt vaak in de schaduw van het ooglid en kan zachter worden. De onderrand kan iets helderder of duidelijker zijn, afhankelijk van het licht.

Een harde cirkel rondom de hele iris maakt het oog vlak en grafisch. Laat delen van de rand in het oogwit verdwijnen.

Bouw kleur eenvoudig op

Voor bruine ogen kun je Gele oker, Lasurroodbruin en Vandyckbruin gebruiken. Voor blauwe of grijze ogen werken Titaanwit, Indigo, Ultramarijnblauw en een kleine hoeveelheid aardkleur.

Meng eerst een gedempte basiskleur. Voeg pas daarna enkele lichtere of warmere accenten toe.

Details volgen de ronde vorm

Streepjes in de iris lopen grofweg vanuit de pupil naar buiten, maar zijn niet allemaal even lang, licht of scherp.

Gebruik slechts enkele aanwijzingen. Op normale kijkaafstand moeten ze samenvallen tot een levende kleur, niet tot een zonnestraalpatroon.

Veelgemaakte fout

De iris wordt als een perfecte gekleurde cirkel met zwarte omtrek geschilderd. Daarna krijgt iedere vezel dezelfde scherppte.

Vereenvoudig opnieuw: één schijf, één pupil, een donkerder bovendeel en slechts enkele kleurverschillen.

Praktische oefening

Schilder drie irissen op klein formaat: bruin, grijs en blauw. Gebruik per iris één basiskleur, één donkere en één lichtere variant.

Plaats over het bovenste deel een zachte schaduwtoon alsof het ooglid erboven ligt. Voeg nog geen hooglicht toe.

Wat je hiervan kunt leren

Een iris wordt geloofwaardig door juiste plaatsing, eenvoudige toonverschillen en selectieve randen. Meer detail is niet automatisch meer realisme.

ONTHOUD

Houd iris en pupil eenvoudig en laat niet iedere rand even scherp worden.

Vrouwenogen zachte vorm en heldere richting



Frontale oogstudie van een vrouw met hazelbruine irissen en zachte overgangen rond de oogleden.

De wimpers vormen geen zwarte omranding. De irisranden verdwijnen gedeeltelijk onder de schaduw van het bovenlid en de pupillen wijzen exact dezelfde richting uit. Het kleine verschil tussen beide ogen houdt de blik natuurlijk.

Geef de oogleden dikte en schaduw

Oogleden zijn geen lijnen

Het bovenste en onderste ooglid hebben dikte. Langs de opening zie je een smalle rand die het vochtige oogoppervlak raakt.

Schilder die rand als een klein vlak met een boven- en onderzijde, niet als één zwarte contour.

Het bovenste ooglid werpt schaduw

Het bovenste lid ligt vóór de oogbol en kan een smalle schaduw over iris en oogwit werpen. Deze schaduw helpt om de oogbol achter het lid te plaatsen.

Maak haar onder de wimperrand iets duidelijker en laat haar verder op de oogbol zachter worden.

Het onderste lid draait naar de wang

Onder de oogopening ligt een smalle vochtige rand. Daaronder draait het onderste ooglid geleidelijk naar de bovenkant van de wang.

Deze overgang is meestal zacht. Een donkere lijn onder het hele oog maakt iemand moe of hard.

Wimpers groeien uit de lidrand

Wimpers beginnen in de rand van het ooglid en buigen naar buiten. Ze staan niet als losse rechte streepjes rondom het oog.

Schilder enkele groepen en laat veel weg. Vooral bij een frontale blik zijn niet alle wimpers even lang zichtbaar.

Leeftijd verandert de vorm

Bij een kind zijn de overgangen vaak rond en zacht. Bij volwassenen wordt de plooi boven het oog duidelijker. Op oudere huid kunnen plooien en schaduwen sterker verschillen.

Schilder de specifieke vorm van het model en gebruik geen standaard ooglid voor ieder gezicht.

Veelgemaakte fout

Boven- en onderlid worden met twee even donkere lijnen om de oogbol getrokken. Het oog lijkt daardoor getekend in plaats van gevormd.

Vervang lijnen door kleine vlakken en overgangen. Houd de onderste rand meestal lichter en zachter.

Praktische oefening

Maak een close-upstudie zonder irisdetail. Schilder alleen huid, oogwit, een eenvoudige donkere iris en de dikte van beide oogleden.

Gebruik één harder randje bij het bovenlid en laat de overgang van het onderste lid naar de wang zeer zacht worden.

Wat je hiervan kunt leren

De dikte en schaduw van de oogleden verbinden oogbol en gezicht. Goede oogleden geven meer diepte dan extra details in de iris.

ONTHOUD

Schilder oogleden als kleine vormen met dikte, schaduw en zachte overgangen.

Zet het kleinste hooglicht pas op het einde

Het hooglicht trekt direct aandacht

Een klein lichtpunt in het oog heeft een sterk contrast en wordt daarom onmiddellijk gezien. Zet je het te vroeg, dan lijkt het oog al levendig terwijl vorm en plaatsing misschien nog niet kloppen.

Werk eerst oogkas, oogleden, oogwit, iris en pupil uit. Het hooglicht is de laatste controle, niet het begin.

Beide ogen delen dezelfde lichtbron

Bij een frontale blik ontstaan de belangrijkste hooglichten meestal aan dezelfde kant van beide pupillen. Hun vorm en helderheid kunnen iets verschillen door de ronding en stand van de ogen.

Controleer of de lichtpunten logisch overeenkomen met de lichtbron in de rest van het gezicht.

Gebruik geen grote witte stip

Het hooglicht is vaak kleiner dan beginners verwachten. Het kan een klein vierkantje van een raam, een smalle vlek of een zacht punt zijn.

Gebruik een klein penseel en weinig verf. Eén beheerste aanraking is meestal sterker dan herhaald stippen.

Niet ieder lichtpunt is even helder

Naast het hoofdhooglicht kunnen zachtere reflecties zichtbaar zijn. Maak die duidelijk donkerder en minder scherp.

Zo blijft één lichtpunt het aandachtspunt en behoudt de oogbol zijn ronde vorm.

Controleer eerst de blik

Kijk vóór het hooglicht of beide pupillen dezelfde richting hebben. Controleer ook irisgrootte, ooghoeken en ooglidstand.

Een hooglicht kan een scheve blik tijdelijk verbergen, maar niet oplossen. Corrigeer de vorm eerst.

Veelgemaakte fout

In beide ogen wordt een grote, zuiver witte stip op precies dezelfde plek gezet. Het resultaat oogt glazig en kunstmatig.

Verklein de lichtpunten, pas ze aan de werkelijke lichtbron aan en verzacht eventuele tweede reflecties.

Praktische oefening

Maak een foto van je oogstudie zonder hooglicht. Voeg daarna met een klein penseel één minimaal lichtpunt toe en maak opnieuw een foto.

Vergelijk beide versies op afstand. Is het verschil groot, dan was het hooglicht krachtig genoeg en hoef je niets meer toe te voegen.

Wat je hiervan kunt leren

Het laatste kleine hooglicht kan de blik openen, maar werkt alleen wanneer alle grotere vormen al kloppen. Terughoudendheid maakt het overtuigend.

ONTHOUD

Plaats het kleinste hooglicht pas als vorm, blikrichting en lichtbron kloppen.

Kinderogen ronding zonder harde lijnen



Frontale oogstudie van een kind met grote blauwgrijze irissen en zeer zachte huidsovergangen.

De grotere irissen en ronde oogopeningen geven de jonge blik haar karakter. Oogleden en wenkbrauwen blijven zacht; alleen pupil, bovenste lidrand en een klein hooglicht krijgen meer nadruk. Hierdoor blijft de huid jong en ontspannen.

Vorm eerst detail daarna

Na deze vijf tips bouw je ogen niet meer op uit symbolen en zwarte lijnen. Oogkas, oogbol, gekleurd oogwit, eenvoudige iris en stevige oogleden vormen samen een geloofwaardige blik.

Het hooglicht is slechts de laatste kleine stap.

In Deel 7 gaan we verder met neus en mond. Ook daar beginnen we met grote vormen, licht en schaduw voordat neusgaten, lipranden en kleine accenten worden toegevoegd.

DEEL 7

Neus, mond en oren

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Bouw de neus op uit lichte en donkere vlakken

Kijk eerst naar de grote vorm

Een neus bestaat niet uit een omtreklijn. Zie hem als een eenvoudige vorm die uit het gezicht naar voren komt. De neusbrug, de punt en beide neusvleugels vangen ieder op hun eigen manier licht.

Knijp je ogen een beetje dicht. Dan verdwijnen kleine details en zie je vooral een licht vlak, een donkerder zijvlak en de schaduw onder de neus. Begin met die grote verschillen.

Vind de richting van het licht

Bij licht van links is de linkerzijde meestal lichter en draait de rechterzijde geleidelijk de schaduw in. De overgang is vaak zachter dan beginners verwachten.

Zet eerst de lichte en donkere helft neer. Voeg pas daarna de kleine vormen van neuspunt en neusvleugels toe.

Gebruik eenvoudige mengkleuren

Meng voor het lichte vlak een huidkleur met Titaanwit en een beetje Gele oker. Maak het schaduwvlak donkerder met Kraprood, Lasurroodbruin, Ultramarijnblauw of Indigo.

Voeg donkere verf beetje bij beetje toe. Een neus bevat dezelfde huidkleuren als het gezicht, maar de verhoudingen veranderen door licht en schaduw.

Laat de randen verschillen

De verlichte neusbrug kan aan één zijde vrij duidelijk zijn. Aan de andere zijde gaat hij vaak zacht over in wang en oogkas. Ook de neusvleugels hebben geen overal gelijke rand.

Een paar duidelijke randen geven richting; zachte randen houden de neus verbonden met het gezicht.

Vergelijk breedte en lengte

Controleer hoe breed de neusvleugels samen zijn en waar de neuspunt eindigt. Vergelijk deze maten steeds met de ogen, mond en lengte van het gezicht.

Een mooie geschilderde neus die te lang of te breed is, verandert toch de gelijkensis. Meet daarom vóór je details toevoegt.

Veelgemaakte fout

De neus wordt met twee lijnen langs de neusbrug en een lijn om de neusvleugels getekend. Daardoor lijkt hij plat en los op het gezicht te liggen.

Schilder de lijnen weg met huidkleur. Bouw opnieuw met één licht vlak, één schaduwvlak en een kleine slagschaduw.

Praktische oefening

Schilder een frontale neus met slechts vier mengsels: licht, middentoon, schaduw en donker accent. Gebruik een middelgroot plat penseel.

Werk tien minuten zonder neusgaten. Voeg ze pas toe wanneer de neus al als een vorm naar voren komt.

Wat je hiervan kunt leren

Een neus krijgt volume door grote licht- en schaduwvlakken. Details maken de vorm alleen duidelijker; ze mogen de vorm nooit vervangen.

ONTHOUD

Bouw de neus met licht en schaduw; gebruik geen getekende omtrek.

Schilder neusgaten niet als zwarte gaten

Een neusgat is geen zwarte stip

Een neusgat is een opening die van het licht is afgewend. Daarom is het donker, maar bijna nooit zuiver zwart. In het donker blijven warme rode, bruine of koele paarse tonen zichtbaar.

Meng bijvoorbeeld Vandyckbruin met Kraprood en een spootje Indigo. Pas de kleur aan de schaduwzijde van het gezicht aan.

Kijk naar de echte vorm

Neusgaten zijn meestal geen twee gelijke rondjes. Hun vorm verandert door de bouw van de neus, de stand van het hoofd en de richting van de blik.

Teken niet uit gewoonte. Vergelijk hoogte, breedte en helling van beide openingen in je model of referentie.

Begin met de schaduw onder de neus

Schilder eerst de bredere schaduw onder neuspunt en neusvleugels. Plaats de donkere openingen pas binnen die schaduw.

Zo worden de neusgaten onderdeel van de neusvorm. Losse donkere stippen trekken te veel aandacht.

Houd de donkerste accenten klein

De diepste toon zit vaak hoog in het neusgat. Naar de onderrand kan de toon iets lichter of warmer worden door gereflecteerd licht.

Eén klein donker accent per neusgat is vaak genoeg. Laat de rest zacht aansluiten op de omringende schaduw.

Let op het tussenschot

Tussen de neusgaten ligt het onderste deel van het neustussenschot. Dit kleine vormpje vangt soms licht en helpt de neuspunt van de bovenlip te scheiden.

Maak het niet te licht en teken er geen harde omtrek omheen. Een klein temperatuur- of toonverschil is voldoende.

Veelgemaakte fout

Beide neusgaten worden even groot, even zwart en even scherp geschilderd. De neus krijgt daardoor een star en bijna komisch uiterlijk.

Verzacht één of meer randen, breek het zwart met kleur en controleer de werkelijke verschillen tussen links en rechts.

Praktische oefening

Meng vier donkere tonen: warm roodbruin, koel blauwbruin, neutraal donker en een lichtere schaduwtoon. Test ze naast je huidmengsels.

Schilder vervolgens dezelfde neus tweemaal: eerst met zwarte neusgaten en daarna met gekleurde donkere tonen. Vergelijk welke versie natuurlijker oogt.

Wat je hiervan kunt leren

Gekleurde donkere tonen geven diepte zonder gaten in het gezicht te maken. Kleine verschillen in vorm en rand houden de neus levend.

ONTHOUD

Houd neusgaten klein, gekleurd en onderdeel van de bredere schaduw.

Drie neuzen frontaal

Vergelijk hoe leeftijd en bouw de vorm veranderen. In alle drie voorbeelden ontstaat volume door lichtvlakken, schaduwvlakken en kleine gekleurde donkere accenten.

MAN



Een bredere neus met stevige neusvleugels, warme huidtonen en een koele baardschaduw.

VROUW



Een fijnere neus met zachte zijvlakken en een kleine warme overgang rond de neusvleugels.

KIND



Een korte, ronde kinderneus met gladde overgangen en slechts kleine donkere accenten.

Teken de mond niet met een harde omtrek

De mond ligt op een ronde vorm

De mond ligt op het naar voren komende deel van kaken en snuitgebied. Daardoor draaien de mondhoeken van je weg en zijn zij vaak donkerder of zachter dan het midden.

Schilder eerst de brede huidvorm rond mond en kin. Plaats de lippen pas daarna in die vorm.

De sluitlijn is niet overal gelijk

De lijn tussen boven- en onderlip is meestal het donkerste onderdeel van de mond, maar niet van hoek tot hoek even scherp.

Observeer waar de lippen elkaar echt raken. Maak sommige stukjes duidelijk en laat andere zacht verdwijnen.

Laat lippen in de huid overgaan

De buitenrand van de lip is vaak zacht. Vooral de onderlip kan zonder zichtbare lijn overgaan in de huid eronder.

Gebruik naast lipkleur ook huidkleur in de rand. Dat voorkomt het effect van opgeplakte of met potlood omlijnde lippen.

Schilder de mondhoeken klein

Mondhoeken zijn kleine draaiingen en schaduwen, geen zwarte haakjes. Hun stand bepaalt voor een groot deel de uitdrukking.

Plaats ze zorgvuldig en verzacht daarna het buitenste randje. Controleer of beide hoeken bij dezelfde gezichtsuitdrukking horen.

Let op asymmetrie

Vrijwel iedere mond is een beetje ongelijk. Eén mondhoek kan hoger staan, de bovenlip kan links voller zijn of de sluitlijn kan licht golven.

Deze verschillen zijn belangrijk voor de gelijkenis. Maak de mond niet symmetrischer dan het model.

Veelgemaakte fout

Boven- en onderlip krijgen een doorlopende donkere contour. De mond lijkt daardoor getekend, hard en los van het gezicht.

Schilder delen van de contour terug met huidkleur. Bewaar de duidelijkste rand voor de sluitlijn en één mondhoek.

Praktische oefening

Schilder alleen het gebied van onder de neus tot onder de kin. Gebruik eerst huidtonen en voeg daarna de mond met drie zachte kleurvlakken toe.

Gebruik in de laatste minuut een klein penseel voor slechts drie accenten: een stukje sluitlijn en beide mondhoeken.

Wat je hiervan kunt leren

Een mond wordt geloofwaardig door zachte overgangen, een wisselende sluitlijn en een goede plaats in de ronde vorm van het gezicht.

ONTHOUD

Laat de mond in de huid overgaan en wissel harde en zachte randen af.

Meng verschillende kleuren voor bovenlip en onderlip

Beide lippen ontvangen ander licht

De bovenlip draait meestal iets naar beneden en is daardoor vaak donkerder. De onderlip draait meer naar het licht en kan een lichtere zone hebben.

Dit is geen vaste kleurregel: kijk altijd naar de lichtbron. Denk eerst aan richting en toon, daarna pas aan rood of roze.

Begin met een gedempte basiskleur

Meng Kraprood of Cadmiumrood met een huidkleur van Gele oker, Titaanwit en een beetje Lasurroodbruin. Zo blijft de mond bij het gezicht horen.

Zuiver rood uit de tube is meestal te fel. Breek het met een aardkleur of een klein beetje van de schaduwkleur van het gezicht.

Maak de bovenlip warmer of koeler

Voor een donkere bovenlip kun je Kraprood met Lasurroodbruin en een spoortje Indigo mengen. Voeg huidkleur toe als het mengsel te paars wordt.

Laat binnen één lip kleine verschillen bestaan. Het midden kan warmer zijn terwijl de zijkanten koeler en donkerder worden.

Geef de onderlip volume

Meng voor de lichtere onderlip huidkleur met Kraprood en zo nodig een beetje Titaanwit. Zet het licht niet als één brede witte streep neer.

Plaats een klein zachter lichtvlak waar de lip naar de lichtbron draait. De onderrand blijft vaak juist heel zacht.

Bewaar hooglichten voor het einde

Op vochtige lippen kan een klein helder accent zichtbaar zijn. Dit accent volgt de bolling van de lip en is zelden zuiver wit.

Gebruik een lichtere versie van de lipkleur. Eén of twee korte penseeltoetsen zijn genoeg.

Veelgemaakte fout

Beide lippen worden met hetzelfde roze mengsel ingevuld. Daarna wordt de onderlip met wit opgelicht. De mond oogt vlak en alsof hij met lippenstift is ingekleurd.

Maak eerst verschil in toon en temperatuur. Voeg pas daarna een klein lichtaccent toe.

Praktische oefening

Meng vier lipkleuren: een gedempte basiskleur, een donkere bovenlip, een lichtere onderlip en een klein lichtaccent. Leg de mengsels naast je huidkleur.

Schilder drie monden met dezelfde vier mengsels, maar verander telkens de verhouding. Zo ontdek je hoeveel verschil een kleine kleurverschuiving maakt.

Wat je hiervan kunt leren

Boven- en onderlip vragen om verwante maar verschillende mengsels. Licht, toon en temperatuur geven meer volume dan fel rood of veel wit.

ONTHOUD

Meng voor boven- en onderlip verwante kleuren met verschillende toon en temperatuur.

Drie monden frontaal

Let op het verschil tussen bovenlip en onderlip, de wisselende sluitlijn en de zachte aansluiting op de huid. Geen van de monden wordt door een volledige contour begrensd.

MAN



Een volwassen mannenmond met gedempte lipkleur, subtiële baardschaduw en kleine mondhoeken.

VROUW



Een vrouwenmond met natuurlijke roodtonen, een donkerdere bovenlip en een zacht lichtvlak onder.

KIND



Een kindermund met eenvoudige vormen, zachte randen en weinig contrast in de omringende huid.

Vereenvoudig het oor tot een paar duidelijke vormen

Zie eerst de buitenvorm

Een oor heeft veel plooien, maar begin alleen met de totale vorm. Kijk naar hoogte, breedte, stand en de manier waarop het oor tegen het hoofd ligt.

Plaats boven- en onderkant zorgvuldig. Bij een rechtop gehouden hoofd liggen ze vaak ongeveer tussen wenkbrauw en onderkant van de neus, maar kijk altijd naar het model.

Zoek drie hoofdvormen

Gebruik de buitenrand, de binnenste richel en de kom bij de gehoorgang als drie eenvoudige vormen. Meer heb je in de eerste fase niet nodig.

Schilder eerst deze grote richtingen. Kleine bochtjes en kuiltjes volgen pas wanneer het oor op afstand al klopt.

Maak de kom donker maar gekleurd

De kom van het oor ligt van het licht af en is vaak het donkerste deel. Meng een warm roodbruin met Kraprood en Lasurroodbruin; koel zo nodig met Indigo.

Gebruik geen zwart gat. Laat een zachte overgang zien van de donkere kom naar de lichtere richels.

Gebruik warme huidkleuren

Door de dunne huid en de doorbloeding kan een oor warmer en roder lijken dan wang of voorhoofd. Dit zie je vooral aan de rand en oorlel.

Voeg Kraprood of Cadmiumrood zeer spaarzaam toe aan je huidmengsel. Houd schaduwen gedempt met aardkleur en blauw.

Verzacht de aansluiting op het hoofd

Niet iedere rand van het oor hoeft scherp te zijn. Haar, slaap, kaak en nek lopen er gedeeltelijk overheen of verdwijnen erachter.

Kies één of twee duidelijke accenten en laat andere randen zacht oplossen. Daardoor blijft het oor bijzaak in plaats van aandachtspunt.

Veelgemaakte fout

Alle plooien worden met even donkere lijnen nagetekend. Het oor lijkt dan op een ingewikkeld symbool en trekt meer aandacht dan ogen en mond.

Schilder overbodige lijnen dicht. Houd alleen buitenvorm, binnenste richel, donkere kom en oorlel duidelijk leesbaar.

Praktische oefening

Maak drie kleine oorstudies met telkens maar vijf mengsels: licht, warme middentoon, koele middentoon, schaduw en donker accent.

Werk met een middelgroot penseel en gebruik het kleine penseel alleen voor het donkerste punt bij de gehoorgang. Bekijk iedere studie regelmatig op afstand.

Wat je hiervan kunt leren

Een oor wordt overtuigend door een goede buitenvorm en enkele duidelijke richtingen. Vereenvoudigen levert meer realisme op dan iedere plooi beschrijven.

ONTHOUD

Een goede buitenvorm en drie hoofdvormen zijn genoeg om een oor leesbaar te maken.

Drie oren recht van opzij

Een oor is het duidelijkst te bestuderen in exact zijaanzicht. Vergelijk buitenvorm, binnenste richel, donkere kom en oorlel; de kleine plooien blijven ondergeschikt.

MAN



Een mannelijk oor met stevige kraakbeenranden, duidelijke schaduwkom en grijs haar langs de aansluiting.

VROUW



Een fijner oor met warme huidtonen, een rustige binnenvorm en zachte overgang naar slaap en hals.

KIND



Een klein kinderoor met ronde vormen, weinig scherpe randen en heldere zachte huidkleuren.

Laat alles bij hetzelfde gezicht horen

Na deze vijf tips kijk je bij neus, mond en oren eerst naar vorm, licht, toon en kleur. Neusgaten, de sluitlijn van de mond en de kom van het oor zijn kleine donkere accenten binnen een grotere vorm.

Werk steeds van groot naar klein en vergelijk ieder onderdeel met de rest van het gezicht. Zo blijven neus, mond en oren geen losse studies, maar dragen zij samen de gelijkenis en uitdrukking van het portret.

DEEL 8

Haar, wenkbrauwen en baard

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Schilder haar eerst als één grote massa

Vergeet de losse haren even

Wanneer je naar haar kijkt, zie je gemakkelijk honderden afzonderlijke haren. Toch moet je daar niet mee beginnen. Kijk eerst naar de totale vorm die het haar rond het hoofd maakt.

Die vorm kan breed, smal, rond, hoekig, glad of pluizig zijn. Als de buitenvorm klopt, herken je kapsel en persoon vaak al zonder één los haar.

Plaats de haargrens zorgvuldig

De haargrens bepaalt hoe groot het voorhoofd lijkt en beïnvloedt de gelijkenis sterk. Zij loopt zelden als een strakke, gelijkmatige boog.

Kijk naar kleine inhammen, een scheiding en verschillen tussen links en rechts. Zet de grens eerst eenvoudig neer en maak haar later zachter.

Meng een basiskleur

Meng één hoofdkleur voor de hele haarmassa. Donker haar kan bestaan uit Vandyckbruin, Indigo, Ultramarijnblauw en een beetje Lasurroodbruin. Licht haar kan beginnen met Gele oker, Titaanwit en een klein beetje Vandyckbruin.

Maak de basiskleur niet meteen zo donker of zo licht mogelijk. Je hebt ruimte nodig om later schaduwen en lichtpartijen toe te voegen.

Volg de vorm van de schedel

Haar ligt over een ronde schedel. De grote haarmassa draait daarom van het licht weg, net als voorhoofd of wang.

Schilder niet alleen het patroon van het kapsel. Laat licht en schaduw eerst duidelijk maken dat er een hoofd onder het haar zit.

Houd de buitenrand levend

Sommige delen van het kapsel steken duidelijk af tegen de achtergrond. Andere delen verdwijnen er zacht in, vooral aan de schaduwzijde.

Wissel daarom scherpe en zachte randen af. Een overal even scherpe omtrek maakt haar hard en uitgeknipt.

Veelgemaakte fout

Vanaf het begin worden lange dunne lijnen naast elkaar geschilderd. Het haar lijkt daardoor op stro, wol of een pruik.

Neem een groter penseel en schilder de losse lijnen samen tot één vorm. Herstel eerst de totale massa en de haargrens.

Praktische oefening

Schilder een hoofdstudie waarop gezicht en haar slechts uit grote vormen bestaan. Gebruik voor het haar één basiskleur, één schaduw en één lichtere kleur.

Werk met een breed penseel en sta jezelf geen losse haarstreken toe. Bekijk na twintig minuten of kapsel en hoofdvorm al herkenbaar zijn.

Wat je hiervan kunt leren

Geloofwaardig haar begint als een grote vorm rond de schedel. De buitenvorm, haargrens en toonverdeling zijn belangrijker dan afzonderlijke haren.

ONTHOUD

Schilder eerst de totale haarmassa, haargrens en vorm rond de schedel.

Verdeel het haar in lichte en donkere groepen

Haar vangt licht in groepen

Licht valt niet op ieder haar afzonderlijk. Het vormt bredere banen en vlekken die over het kapsel lopen. Bij golvend haar kunnen die groepen de richting van een golf volgen.

Knijp je ogen dicht en zoek twee of drie grotere lichte delen. Schilder die als samenhangende vormen.

Begin met de donkerste groep

Plaats eerst de diepe schaduw bij scheiding, achterhoofd, nek of onderliggende lokken. Deze donkere groep geeft diepte aan het kapsel.

Gebruik een gekleurd donker. Vandyckbruin met Indigo geeft een rijk donker voor bruin of zwart haar; voeg Lasurreddbruin toe voor warmte.

Maak licht haar niet geel

Blond, grijs of wit haar bestaat vaak uit zachte grijze, okerkleurige, beige en koele tonen. Zuiver geel of zuiver wit werkt snel onnatuurlijk.

Meng voor blond Gele oker met Titaanwit en breek de kleur met een spoortje Indigo of Vandyckbruin. Voor grijs haar kun je Titaanwit, Indigo, Vandyckbruin en wat huidkleur gebruiken.

Maak donker haar niet zwart

In donker haar kunnen koele blauwe, warme bruine en roodachtige tonen voorkomen. Deze verschillen worden zichtbaar waar het licht over de vorm draait.

Begin met een diepe bruin-blauwe basiskleur. Maak lichte groepen niet alleen met wit, maar ook warmer of koeler.

Volg de richting van lokken

Een lichtgroep moet de beweging van het kapsel ondersteunen. Op een ronde lok buigt zij mee; op glad haar loopt zij breder en rustiger.

Zet geen willekeurige lichte strepen. Kijk waar de lok begint, draait en weer in de schaduw verdwijnt.

Veelgemaakte fout

Iedere lok krijgt aan beide kanten een donkere lijn en in het midden een lichte streep. Het resultaat wordt gestreept en onrustig.

Voeg lokken samen tot grotere groepen. Laat sommige delen bijna zonder detail en kies slechts enkele duidelijke richtingen.

Praktische oefening

Maak drie kleine haarstudies: donker, blond en grijs. Gebruik per studie één basiskleur, één diepe schaduw, één middentoon en één lichtgroep.

Schilder geen gezicht en geen losse haren. Concentreer je alleen op de ronde hoofdvorm en de verdeling van het licht.

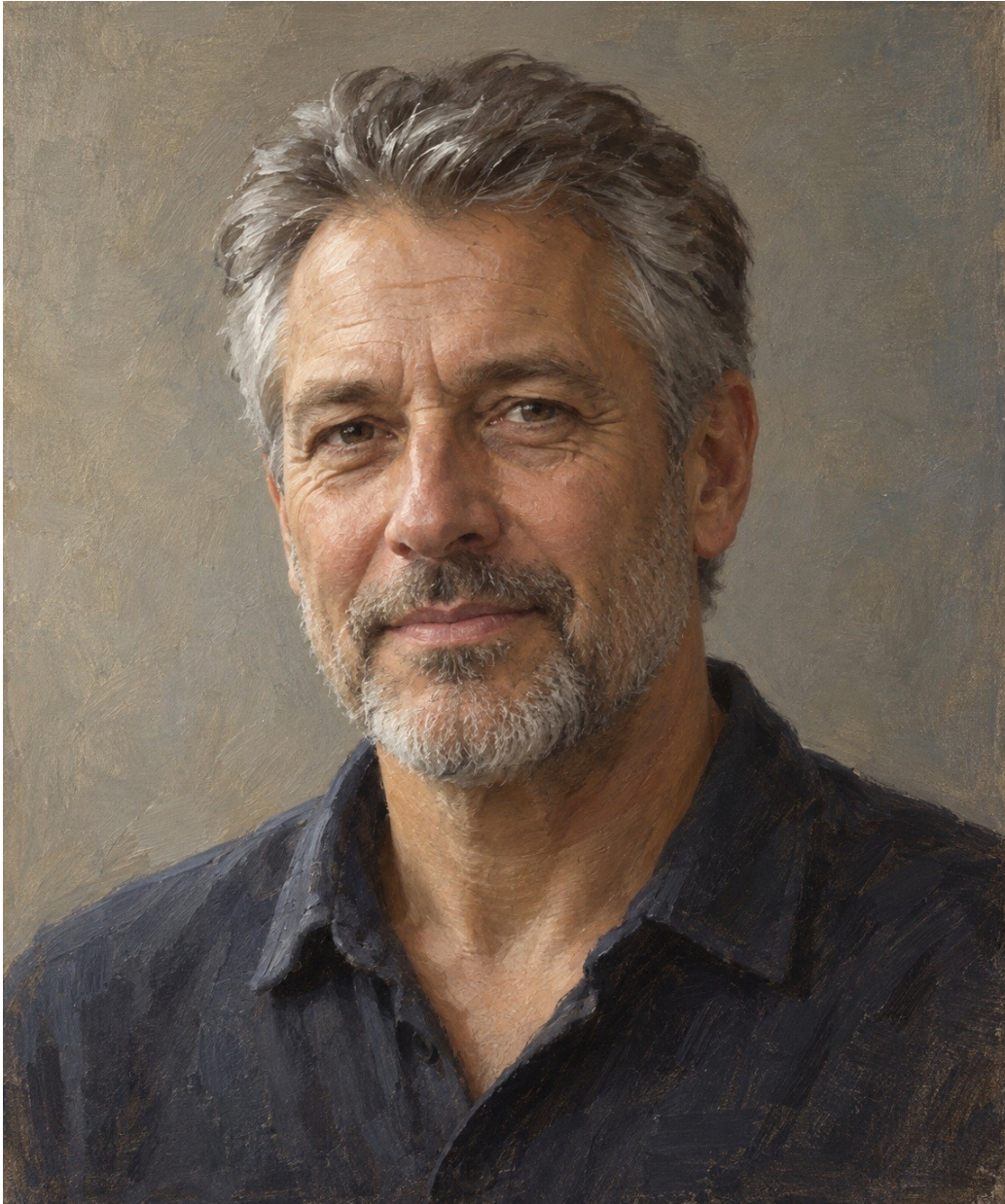
Wat je hiervan kunt leren

Grote lichte en donkere groepen geven haar volume, kleur en beweging. Goede groepering voorkomt dat het kapsel uit losse strepen gaat bestaan.

ONTHOUD

Groeppeer licht en donker; behandel haar niet als een verzameling strepen.

Grijs haar en baard in samenhang



Originele hedendaagse olieverfstudie van een man met grijs haar en een korte baard.

Het haar is eerst als een gesloten vorm rond de schedel geschilderd. Brede koele en warme lichtgroepen geven het grijze haar volume. In de baard blijft de huid zichtbaar; losse haren zijn beperkt tot enkele accenten langs snor, kin en kaak.

Voeg slechts enkele losse haren toe

Losse haren komen pas op het einde

Wanneer de grote haarmassa en de lichtgroepen kloppen, kun je enkele afzonderlijke haren toevoegen. Zij zijn een laatste verfijning, geen basis.

Controleer eerst op afstand of het kapsel overtuigt. Zo niet, verbeter dan de grote vormen voordat je een klein penseel pakt.

Kies haren met een functie

Voeg vooral een haar toe waar het de richting van een lok laat zien, de haargrens verzacht of de buitenvorm levendiger maakt.

Niet ieder zichtbaar haar hoeft geschilderd te worden. Eén goed geplaatste penseelstreek kan een hele groep suggereren.

Varieer lengte en scherpte

Losse haren zijn niet allemaal even lang, dik of donker. Sommige zijn duidelijk en andere verdwijnen halverwege in de achtergrond of haarmassa.

Gebruik verschillende druk op het penseel en laat een streek dun eindigen. Verzacht zo nodig een deel met een schoon penseel.

Meng de juiste kleur

Een licht haar op donker haar is meestal geen zuiver wit. Gebruik een lichtere en warmere of koelere versie van de onderliggende haarkleur.

Ook een donker haar op lichte huid hoeft niet zwart te zijn. Meng het met de kleur van haar, huid en omgeving.

Let op de buitenrand

Een paar losse haren buiten het silhouet kunnen natuurlijk ogen, maar te veel strepen geven een pluizige krans.

Plaats de meeste details rond belangrijke bochten, de scheiding en een enkele plek tegen de achtergrond. Laat grote stukken rustig.

Veelgemaakte fout

Met een zeer klein penseel worden overal tientallen dunne lijntjes gezet. Van een afstand verdwijnen de grote lichtgroepen en wordt het haar druk.

Schilder een deel van de lijntjes terug met de basiskleur. Bewaar alleen de streken die vorm of beweging versterken.

Praktische oefening

Maak eerst een eenvoudige haarmassa en fotografeer haar zonder losse haren. Voeg daarna maximaal twaalf afzonderlijke haarstreken toe en maak opnieuw een foto.

Vergelijk beide versies op afstand. Verwijder iedere streek die niets toevoegt aan richting, rand of karakter.

Wat je hiervan kunt leren

Enkele doelgerichte haarstreken wekken de indruk van veel detail. Terughoudendheid houdt de grote vorm rustig en overtuigend.

ONTHOUD

Gebruik losse haren alleen als laatste accenten die richting of rand verduidelijken.

Laat wenkbrauwen meegaan met de vorm van het hoofd

Een wenkbrauw ligt op een ronde vorm

De wenkbrauw ligt op de overgang van voorhoofd naar oogkas. Hij volgt daarom niet alleen een gebogen lijn, maar draait ook om de schedel heen.

Aan de buitenzijde wordt de vorm vaak smaller, zachter en minder zichtbaar doordat zij van je weg draait.

Plaats eerst de hele vorm

Schilder de wenkbrauw eerst als een zachte, eenvoudige kleurvorm. Kijk naar begin, hoogste punt, uiteinde, dikte en afstand tot het oog.

Deze plaatsing beïnvloedt uitdrukking en gelijkenis. Details kunnen een verkeerd geplaatste wenkbrauw niet herstellen.

Gebruik geen zwarte streep

Zelfs zeer donkere wenkbrauwen bestaan uit huid, schaduw en gekleurde haren. Meng Vandyckbruin, Indigo en eventueel Lasurrroodbruin.

Laat aan de randen huidkleur tussen de haren zichtbaar. Zo blijft de wenkbrauw onderdeel van het voorhoofd.

Volg de groeirichting

Bij de neus groeien haren vaak meer omhoog. Verder naar buiten gaan zij schuin opzij en aan het uiteinde soms iets omlaag.

Gebruik korte, lichte penseeltoetsen in verschillende richtingen. Schilder geen rij evenwijdige streepjes.

Vergelijk links en rechts

Wenkbrauwen zijn familie, maar geen tweeling. Eén kan hoger, rechter, voller of korter zijn dan de andere.

Werk aan beide tegelijk en vergelijk steeds hun plaats ten opzichte van ooghoeken, neusbrug en voorhoofd.

Veelgemaakte fout

De wenkbrauw wordt als een harde donkere boog boven het oog gezet. Het gezicht krijgt daardoor een getekende of verbaasde uitdrukking.

Verzacht de vorm met huidkleur, corrigeer het hoogste punt en voeg slechts enkele haren terug.

Praktische oefening

Schilder één paar wenkbrauwen zonder ogen uit te werken. Zet eerst oogkas, neusbrug en voorhoofd in drie grote toonwaarden neer.

Voeg per wenkbrauw één zachte massa en maximaal tien korte haarstreken toe. Kijk of beide wenkbrauwen dezelfde ronde hoofdvorm volgen.

Wat je hiervan kunt leren

Een wenkbrauw is een zachte vorm op de schedel, aangevuld met enkele haren. Goede plaatsing en groeirichting maken de uitdrukking natuurlijk.

ONTHOUD

Laat wenkbrauwen als zachte vormen om voorhoofd en oogkas heen draaien.

Donker haar en natuurlijke wenkbrauwen



Originele hedendaagse olieverfstudie van een vrouw met donker golvend haar.

De golven worden gedragen door grote donkere partijen en brede lichtbanen. Slechts enkele losse haren verzachten het silhouet. De wenkbrauwen volgen de ronding van voorhoofd en oogkas en bestaan uit een zachte vorm met een beperkt aantal haarstreken.

Bouw baard en stoppels op met zachte lagen

Begin met de huid onder het haar

Een baard groeit over kin, kaak en wangen. Schilder daarom eerst de huidvorm en het licht op het gezicht alsof de baard nog zeer kort is.

De ronde kaak en kin moeten leesbaar blijven. Een donkere baardvorm mag deze onderliggende bouw niet plat maken.

Zet een transparante kleurlaag

Voor stoppels of een korte baard kun je een dunne, zachte laag over de droge huidkleur zetten. Meng bijvoorbeeld Vandyckbruin, Indigo en een beetje Lasurreddbruin.

Laat de laag naar de randen van de baard dunner worden. Zo ontstaat een natuurlijke overgang naar wang, hals en lippen.

Werk van zacht naar duidelijk

Begin met brede zachte toonverschillen. Voeg daarna enkele donkere groepjes toe onder kin, rond mondhoeken en waar haren dichter groeien.

De meeste haren blijven onderdeel van een massa. Alleen op enkele plekken worden individuele haren duidelijk.

Laat huid doorschemeren

Bij stoppels en korte baarden blijft veel huid zichtbaar. Zelfs een volle baard bevat lichtere openingen waarin huid of gereflecteerd licht meeklinkt.

Vul het gebied niet egaal donker in. Wissel transparante en dekkende verf af en houd verschillen tussen wang, kin en snor zichtbaar.

Pas kleur aan leeftijd en licht aan

Grijze baardharen zijn niet allemaal wit. Zij nemen warme huidkleur, koele schaduw en kleuren uit de omgeving op.

Meng grijs met Titaanwit, Indigo, Vandyckbruin en een beetje huidkleur. Bewaar de lichtste accenten voor enkele haren die werkelijk licht vangen.

Veelgemaakte fout

Stoppels worden als honderden zwarte puntjes geschilderd en een baard als een harde donkere vorm. Beide trekken te veel aandacht en maken het gezicht vlak.

Leg eerst een zachte gekleurde waas over de huid. Voeg daarna slechts enkele puntjes en korte streken toe op de donkerste plaatsen.

Praktische oefening

Schilder dezelfde kin driemaal: gladgeschoren, met stoppels en met een korte baard. Begin alle drie met precies dezelfde huidstudie.

Voeg per versie een steeds iets donkerdere en meer opgebouwde laag toe. Zo ervaar je dat baardgroei boven op de vorm komt en haar niet vervangt.

Wat je hiervan kunt leren

Baard en stoppels worden geloofwaardig door zachte gekleurde lagen, zichtbare huid en enkele beheerste haaraccenten. De vorm van het gezicht blijft altijd de basis.

ONTHOUD

Bouw baard en stoppels over een goede huidvorm op met zachte gekleurde lagen.

Fijn blond kinderhaar



Originele hedendaagse olieverfstudie van een kind met fijn licht haar.

Het blonde haar is opgebouwd uit gebroken oker-, beige- en grijs tinten, niet uit geel en wit. De haargrens blijft zacht en onregelmatig. Enkele dunne haren aan de buitenrand zijn genoeg om de jeugdige, lichte structuur te suggereren.

Details krijgen pas betekenis binnen de vorm

Na deze vijf tips bouw je haar niet meer op uit eindeloze streepjes. Je begint met de totale massa, verdeelt haar in lichte en donkere groepen en gebruikt slechts enkele losse haren om richting en zachtheid te suggereren.

Dezelfde aanpak werkt voor wenkbrauwen, stoppels en baard: eerst de vorm van hoofd en huid, daarna zachte kleurmassa's en pas op het einde een paar duidelijke accenten.

DEEL 9

Hals, kleding en achtergrond

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Laat de hals het hoofd stevig dragen

De hals is geen losse paal

De hals verbindt het hoofd met borst en schouders. Hij staat meestal niet recht onder het midden van het gezicht, maar helt mee met de houding van het hoofd.

Kijk daarom eerst naar de richting van hoofd, hals en borstkas. Als deze drie niet bij elkaar passen, lijkt het hoofd opgeplakt.

Begin met de grote zijden

Zie de hals als een eenvoudige ronde vorm met een lichte zijde, een schaduwzijde en een ondervlak bij kin en kaak.

Schilder deze grote toonverschillen voordat je spieren, pezen of huidplooiën toevoegt. De richting van het licht moet overeenkomen met die op het gezicht.

Let op de aansluiting bij de kaak

Onder de kaak valt vaak een slagschaduw over de hals. Deze schaduw helpt om kin en kaak vóór de hals te plaatsen.

Maak haar niet als een harde zwarte band. Laat de toon veranderen van warmer bij de huid naar koeler of donkerder waar weinig licht komt.

Zoek de basis bij de schouders

De hals wordt breder waar hij overgaat in schouders en sleutelbeenderen. Die overgang verschilt per leeftijd, bouw en houding.

Bij een stevige hals kan zij breed en geleidelijk zijn; bij een slanke hals zijn sleutelbeenderen en pezen soms duidelijker. Schilder wat je ziet, niet een standaardvorm.

Gebruik kleur uit de omgeving

Kleur van een kraag, blouse of achtergrond kan zacht terugkaatsen in de hals. Een blauwe jas kan een koele toon onder de kaak geven; een rode trui kan de onderzijde warmer maken.

Meng die kleur met de huidtoon. De reflectie moet onderdeel van de huid blijven en geen losse vlek worden.

Veelgemaakte fout

De hals wordt als twee evenwijdige lijnen onder het hoofd getekend. Hij lijkt daardoor smal, vlak en niet verbonden met de schouders.

Verwijder de lijnen en schilder de brede overgang van kaak naar hals en van hals naar borstkas. Gebruik grote vlakken.

Praktische oefening

Maak een studie van alleen onderkaak, hals en schouders. Laat ogen, neus en mond weg en werk met vier toonwaarden.

Controleer op afstand of het hoofd denkbeeldig stevig gedragen wordt. Voeg pas daarna kleine plooien of sleutelbeenderen toe.

Wat je hiervan kunt leren

Een overtuigende hals volgt de houding, draagt het hoofd en groeit breed uit de schouders. Grote vorm en licht zijn belangrijker dan anatomische details.

ONTHOUD

Laat de hals de richting van het hoofd volgen en breed uit de schouders groeien.

Gebruik schouders en kleding om de houding te versterken

De schouderlijn vertelt veel

Een rechte schouderlijn kan rustig of formeel ogen. Een opgetrokken schouder, een lichte draai of een scheve lijn maakt de houding persoonlijker.

Vergelijk de hoogte van beide schouders en kijk hoe de hals ertussen staat. Neem deze verschillen bewust over.

Werk van borstkas naar kleding

Onder een jas of blouse zit een driedimensionale borstkas. Schilder eerst de grote richting en ronding daarvan; leg de kleding er vervolgens omheen.

Zo blijven schouders stevig. Wanneer je alleen de buitenrand van kleding volgt, kan het lichaam plat of ingezakt lijken.

Laat de houding aansluiten op het hoofd

Een gedraaid hoofd hoort bij een gedraaide hals en borstkas. Kijk waar de voorzijde van de kleding, kraag of knopenlijn naartoe wijst.

Deze aanwijzingen ondersteunen perspectief en beweging. Een frontale romp onder een sterk gedraaid hoofd voelt vaak onnatuurlijk.

Gebruik de kraag als verbinding

Een kraag, halsopening of sjaal omlijst de hals en kan helpen om hoofd en schouders te verbinden. Begin met de totale vorm en toon van de kraag.

Voeg naden, knopen en stiksels pas toe wanneer de grote plaatsing klopt. Houd deze details rustiger dan ogen en mond.

Kies bewust hoeveel schouder je toont

Een brede uitsnede geeft rust en stevigheid. Een nauwe uitsnede kan intiemer zijn, maar mag schouders niet toevallig op vreemde plekken afsnijden.

Controleer de compositie al in de schets. Zorg dat de vorm van beide schouders logisch doorloopt buiten het doek.

Veelgemaakte fout

Het gezicht wordt zorgvuldig geschilderd, waarna onderaan snel twee willekeurige schouders worden toegevoegd. De houding spreekt het hoofd tegen.

Ga terug naar de grote as van hoofd, hals en borstkas. Pas daarna de schouderlijn en kleding aan.

Praktische oefening

Maak vijf kleine silhouetten van hetzelfde hoofd met telkens een andere schouderstand: recht, gedraaid, naar voren, ontspannen en één schouder hoger.

Werk alleen met twee kleuren. Bekijk hoe sterk de houding verandert zonder dat je gezichtsdetails toevoegt.

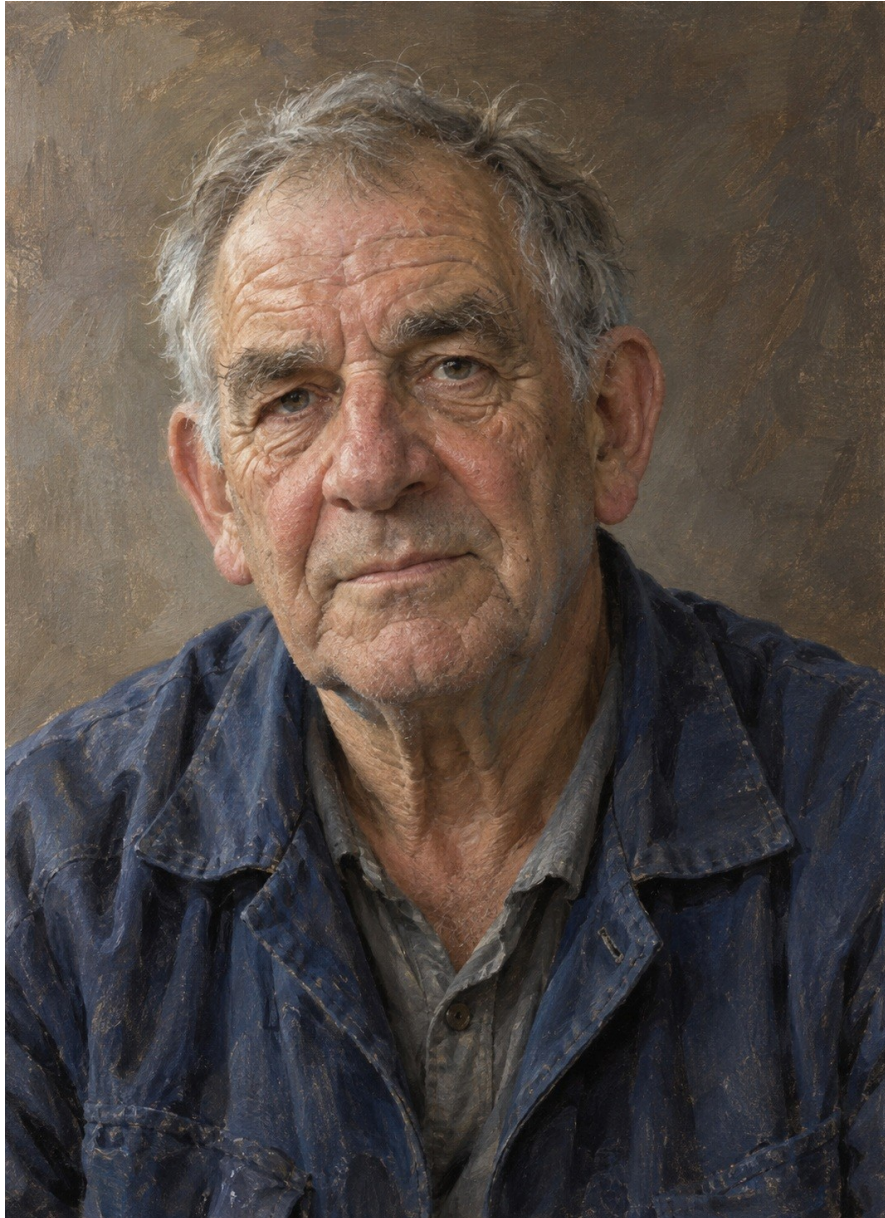
Wat je hiervan kunt leren

Schouders en kleding maken zichtbaar hoe iemand zit of staat. Een goede houding versterkt karakter en gelijkenis nog vóór kleine details worden uitgewerkt.

ONTHOUD

Gebruik schouderlijn, borstkas en kleding om houding en draaiing duidelijk te maken.

Een houding die doorloopt tot in de jas



Originele hedendaagse olieverfstudie van een oudere man met een verweerd gezicht.

De stevige hals groeit breed uit de schouders en draagt het iets gedraaide hoofd. De eenvoudige werkjas ondersteunt de voorwaartse houding zonder met het gezicht te concurreren. Koel blauw uit de jas verschijnt heel zacht onder kaak en in de hals.

Maak stof ondergeschikt aan het gezicht

Het gezicht blijft het hoofdonderwerp

Kleding kan aantrekkelijk zijn om te schilderen, vooral bij glans, patronen of veel plooien. Toch mag zij niet meer aandacht vragen dan het gezicht.

Vergelijk contrasten. Het scherpste donker-lichtverschil en de duidelijkste details horen meestal rond ogen, neus of mond.

Begin met één grote kledingvorm

Schilder een jas, blouse of trui eerst als één grote kleurmassa. Zoek daarna slechts enkele belangrijke plooien die de houding of stofsoort laten zien.

Wanneer de grote vorm klopt, zijn veel kleine vouwen overbodig. De kijker vult meer aan dan je denkt.

Vereenvoudig patronen

Strepen, ruiten en bloemen volgen de ronde vorm van borst en schouders. Schilder niet ieder onderdeel exact en even scherp.

Laat het patroon bij het gezicht iets duidelijker zijn en verder weg zachter of onvollediger worden. Zo blijft het portret rustig.

Beperk glans en hooglichten

Een helder hooglicht op een knoop, satijnen kraag of ketting kan onmiddellijk aandacht trekken. Gebruik zulke accenten kleiner en donkerder dan het belangrijkste licht in het gezicht.

Vraag jezelf steeds af waar je wilt dat de kijker eerst kijkt. Verzwak iedere kledingtoets die daarmee concurreert.

Herhaal kleuren met mate

Een kleur uit de huid kan subtiel terugkomen in kleding, en omgekeerd. Daardoor horen beide bij dezelfde schildering.

Meng bijvoorbeeld een beetje huidkleur door een lichte kraag of een spootje kledingkleur door de schaduw onder de kin.

Veelgemaakte fout

Iedere plooi, knoop en naad wordt scherp beschreven. De kleding wordt bijna een zelfstandig stilleven en het gezicht verliest zijn plaats.

Schilder kleine details gedeeltelijk terug met de basiskleur. Bewaar alleen vormen die houding, materiaal of compositie ondersteunen.

Praktische oefening

Schilder één borstportret tweemaal. Werk in de eerste versie alle plooien uit; gebruik in de tweede versie slechts drie grote plooien en één klein accent.

Zet beide werken op afstand. Bepaal in welke versie je blik sneller naar het gezicht gaat.

Wat je hiervan kunt leren

Kleding ondersteunt het portret door kleur, vorm en houding. Minder detail en zachtere contrasten geven het gezicht vanzelf meer betekenis.

ONTHOUD

Houd contrast, details en hooglichten in kleding rustiger dan in het gezicht.

Stem de achtergrond af op huid en haar

De achtergrond beïnvloedt het gezicht

Dezelfde huidkleur kan warmer, koeler, lichter of donkerder lijken wanneer de achtergrond verandert. Kies de achtergrond daarom niet pas als het portret bijna klaar is.

Leg vroeg enkele proefkleuren naast huid en haar. Bekijk welke kleur de gelijkenis en sfeer ondersteunt.

Controleer het toonverschil

Donker haar verdwijnt gemakkelijk tegen een donkere achtergrond; licht haar kan tegen een lichte achtergrond zijn vorm verliezen. Dat hoeft niet overal gecorrigeerd te worden.

Kies enkele plaatsen waar het silhouet duidelijk is en laat andere randen rustig samenvallen. Zo ontstaat ruimte en sfeer.

Kies warm of koel met een reden

Een koele blauwgroene achtergrond kan warme huid laten oplichten. Een warme grijze of okerkleurige achtergrond kan een zachtere, intieme eenheid geven.

Gebruik geen felle tegenstelling uit gewoonte. Vergelijk mengsels en kies wat bij licht, kleding en karakter van het model past.

Vermijd één vlakke kleur

Een rustige achtergrond hoeft niet egaal te zijn. Kleine verschillen in toon en temperatuur kunnen rond hoofd en schouders ruimte maken.

Houd de veranderingen breed en zacht. Vlekjes en opvallende penseelpatronen kunnen gaan concurreren met het gezicht.

Gebruik randen bewust

Aan de lichte zijde van het hoofd kan de achtergrond iets donkerder zijn. Aan de schaduwzijde kan hij dichterbij haar of huid liggen.

Hierdoor ontstaat een levendig silhouet zonder dat je overal een harde omtrek nodig hebt.

Veelgemaakte fout

Na voltooiing van het gezicht wordt de overgebleven ruimte snel met één kleur dichtgeschilderd. Rond haar en huid ontstaat een harde uitgeknipte rand.

Breng enkele achtergrondkleuren voorzichtig terug in de contour en verzacht plekken waar hoofd en ruimte elkaar raken.

Praktische oefening

Maak van één portretschets drie kleine kleurversies: een warme lichte, een koele middentoon en een donkere neutrale achtergrond.

Gebruik in alle drie exact dezelfde huid- en haarkleur. Vergelijk hoe sterk het gezicht door de omgeving verandert.

Wat je hiervan kunt leren

Een achtergrond is onderdeel van het portret. Toon, temperatuur en randverschillen bepalen hoe huid, haar en silhouet worden gezien.

ONTHOUD

Kies achtergrondtoon en temperatuur vroeg en varieer de randen rond het hoofd.

Achtergrond en kleding rond een karaktervol gezicht



Originele hedendaagse olieverfstudie van een vrouw met uitgesproken, niet-geïdealiseerde trekken.

De blauwgroene achtergrond laat de warmere huid spreken en sluit tegelijk aan bij de schaduwzijde van hals en haar. De okergroene blouse bestaat uit enkele brede vormen. Details blijven zacht, zodat neus, ogen en mond het aandachtspunt vormen.

Gebruik kleurreflecties om alles met elkaar te verbinden

Kleuren beïnvloeden elkaar

Licht kaatst van kleding, achtergrond en omgeving terug op de huid. Daardoor staat een gezicht nooit los van de kleuren eromheen.

Een rode trui kan kin en hals warmer maken; een blauwe achtergrond kan een koele toon langs kaak of haar geven.

Kijk vooral in de schaduw

Gereflecteerde kleur is vaak het duidelijkst in schaduwen die nog omgevingslicht ontvangen. Zoek haar onder de kin, aan de zijkant van de hals en langs de schaduwzijde van het gezicht.

Maak de reflectie lichter dan de diepste schaduw, maar nooit zo licht als een vlak dat rechtstreeks wordt belicht.

Meng reflectie met huidkleur

Gebruik niet rechtstreeks de kleur van kleding of achtergrond. Meng die altijd met de plaatselijke huidtoon en de bestaande schaduwkleur.

Zo blijft een blauwe reflectie huid en wordt zij geen blauwe streep. Werk met kleine hoeveelheden en bouw de kleur geleidelijk op.

Herhaal kleuren op meerdere plaatsen

Een heel kleine herhaling kan voldoende zijn: iets van de achtergrond in haar en oogschaduw, iets van kleding in hals of onderlip, iets van huid in de kraag.

Deze verbindingen hoeven niet direct op te vallen. Zij moeten vooral zorgen dat niets los op het doek ligt.

Bewaar de lichtlogica

Gereflecteerd licht blijft zwakker dan het hoofdlicht. Wanneer het te helder of te verzadigd wordt, keert de vorm om en lijkt een schaduw zelf licht te geven.

Vergelijk voortdurend met het verlichte voorhoofd, de neus en de wang. Houd daar de belangrijkste helderheid.

Veelgemaakte fout

Reflecties worden als felle gekleurde randen op kaak, neus of hals gezet. Ze lijken decoratief en verbreken de vorm.

Meng de kleur zachter met huid en schaduw. Laat haar breed beginnen en geleidelijk verdwijnen.

Praktische oefening

Zet een model eerst naast een blauwe doek en daarna naast een warme rode doek. Schilder tweemaal alleen kaak, hals en kraag.

Gebruik dezelfde basishuidkleur en verander uitsluitend de zachte reflecties. Vergelijk hoe de omgeving in beide studies voelbaar wordt.

Wat je hiervan kunt leren

Subtiële kleurreflecties verbinden gezicht, kleding en achtergrond. Ze geven samenhang en sfeer zolang zij zwakker blijven dan het hoofdlicht.

ONTHOUD

Meng omgevingskleur zacht door huid en schaduw en houd reflecties ondergeschikt aan het hoofdlicht.

Warme reflecties verbinden gezicht en kleding



Originele hedendaagse olieverfstudie van een oudere vrouw met asymmetrie en zichtbare leeftijdssporen.

Het bordeauxrood van de cardigan keert gedempt terug onder kin en langs de onderzijde van de wangen. De olijfgroene achtergrond verschijnt subtiel in haar en halsschaduw. Daardoor vormen hoofd, kleding en ruimte één geheel.

Het portret stopt niet bij de kin

Na deze vijf tips behandel je hals, schouders, kleding en achtergrond niet meer als opvulling rond een voltooid gezicht. Zij dragen de houding, versterken de gelijkenis en bepalen hoe huid en haar worden gezien.

Door details in kleding te beperken, achtergrondranden bewust te kiezen en kleine kleurreflecties te gebruiken, ontstaat één samenhangend portret waarin het gezicht vanzelf de hoofdrol houdt.

DEEL 10

Gelijkenis, correctie en afwerking

50 handige tips bij het schilderen van je eerste portret

Van eerste schets tot levendige huid en een overtuigende gelijkenis

PETER PROOST · THE ART ACADEMY

Vergelijk steeds de onderlinge verhoudingen

Gelijkenis ontstaat tussen de onderdelen

Een oog, neus of mond kan afzonderlijk mooi geschilderd zijn en toch niet op het model lijken. Gelijkenis ontstaat vooral door de afstanden, hoogtes en breedtes tussen alle onderdelen.

Vergelijk daarom niet alleen het oog zelf, maar ook de afstand tot neusbrug, wenkbrauw, haargrens en kaak.

Kies herkenbare meetpunten

Gebruik punten die je gemakkelijk terugvindt: ooghoeken, onderkant van de neus, mondhoeken, kin, kaakhoeken en bovenkant van de oren.

Bekijk hoe deze punten horizontaal en verticaal tegenover elkaar liggen. Kleine verschillen kunnen het hele karakter veranderen.

Vergelijk groot met klein

Meet eerst hoofdhoogte, hoofdbreedte en plaats van het gezicht op het doek. Vergelijk daarna kleinere afstanden zoals neus tot mond en mond tot kin.

Als de grote maat niet klopt, heeft het weinig zin om kleine details te verbeteren. Werk altijd van buiten naar binnen.

Gebruik denkbeeldige lijnen

Trek in gedachten een horizontale lijn door beide ogen en een verticale lijn door voorhoofd, neus, mond en kin. Bij een gedraaid of gekanteld hoofd veranderen deze lijnen mee.

Controleer aan beide zijden hoeveel gezicht zichtbaar is. Zo zie je sneller of een onderdeel te ver naar links, rechts, hoog of laag staat.

Beoordeel ook de negatieve vormen

Kijk niet alleen naar het gezicht, maar ook naar de vormen eromheen: de ruimte tussen wang en achtergrond, tussen hals en kraag of tussen haar en schouder.

Deze lege vormen zijn vaak eenvoudiger te vergelijken en onthullen verschoven contouren snel.

Veelgemaakte fout

Eén onderdeel dat niet lijkt, wordt steeds verder gedetailleerd. De schilder hoopt dat wimpers, rimpels of glans het probleem oplossen.

Stop en vergelijk opnieuw de grote afstanden. Verplaats het hele onderdeel indien nodig voordat je verder schildert.

Praktische oefening

Print of teken een portret en markeer tien vaste meetpunten. Noteer bij ieder punt de afstand tot twee andere punten.

Neem dezelfde vergelijkingen over op je schilderij. Corrigeer alleen plaats en grootte; voeg tijdens deze oefening geen nieuwe details toe.

Wat je hiervan kunt leren

Een overtuigende gelijkenis berust op relaties. Door onderdelen voortdurend met elkaar te vergelijken, zie je afwijkingen eerder en corrigeer je doelgerichter.

ONTHOUD

Vergelijk afstanden en verhoudingen voortdurend; gelijkenis ontstaat tussen de onderdelen.

Gelijkenis door eerlijke verhoudingen



Originele hedendaagse olieverfstudie van een jonge vrouw met natuurlijke asymmetrie en zichtbare huidstructuur.

De brede neus, ongelijke wenkbrauwen en kleine huidoneffenheden zijn niet gecorrigeerd naar een schoonheidsideaal. Juist de onderlinge afstanden en specifieke verhoudingen maken het gezicht herkenbaar. De scherpste aandacht ligt rond oog en neus.

Corrigeer eerst grote vormen en daarna details

Een grote correctie mag zichtbaar zijn

Beginners zijn vaak bang om een mooi geschilderd oog, een mond of een wang opnieuw te doen. Toch blijft een verkeerd geplaatste vorm het hele portret verstoren.

Zie overschilderen niet als mislukking. Een grote correctie is normaal schilderwerk en vaak de snelste weg naar een beter portret.

Bepaal wat werkelijk verkeerd is

Vraag eerst of het probleem zit in plaats, grootte, richting, toonwaarde, kleur of rand. Verander niet alles tegelijk.

Wanneer de neus te breed is, corrigeer dan eerst de breedte. Beoordeel daarna pas kleur en details.

Schilder terug naar eenvoud

Bedek een verkeerd deel met een passende midden- of schaduwtoon uit de omgeving. Zet vervolgens de eenvoudige grote vorm opnieuw neer.

Laat wimpers, poriën, losse haren en rimpels tijdelijk weg. Zij komen pas terug wanneer plaatsing en volume kloppen.

Werk aan beide zijden van een grens

Wil je een wang smaller maken, schilder dan niet alleen huid. Gebruik ook de achtergrond om de contour naar binnen te brengen.

Hetzelfde geldt bij haargrens, kaak, hals en kleding. Een vorm ontstaat altijd door de kleuren aan beide kanten van haar rand.

Controleer na iedere wijziging

Zet een correctie ruim neer en kijk daarna op afstand. Vergelijk opnieuw met het model voordat je de overgang verfijnt.

Meerdere kleine aarzelende reparaties kunnen een modderige plek geven. Eén duidelijke correctie blijft vaak frisser.

Veelgemaakte fout

Er wordt eindeloos op kleine plekjes bijgewerkt terwijl de schedel, kaak of stand van het hoofd niet klopt. Het schilderij wordt drukker maar niet gelijkender.

Maak een foto in grijswaarden en zoek de grootste afwijking. Corrigeer alleen die vorm en beoordeel opnieuw.

Praktische oefening

Neem een oudere studie die niet goed lijkt. Kies één grote vorm, bijvoorbeeld haarmassa, kaak of ooglijn, en schilder haar bewust opnieuw.

Maak vóór en na de correctie een foto. Beoordeel of de gelijkenis al verbetert voordat details zijn teruggebracht.

Wat je hiervan kunt leren

Moedige correcties houden een portret levend. Grote vormen bepalen de gelijkenis; details mogen pas terugkomen wanneer die basis weer klopt.

ONTHOUD

Corrigeer eerst plaats, grootte en grote vorm; herstel details pas daarna.

Kies één duidelijk aandachtsgebied

Niet alles hoeft even scherp

Wanneer ieder haar, iedere plooi en iedere huidporie even duidelijk is, weet de kijker niet waar hij moet kijken. Een portret wordt sterker door verschil in aandacht.

Kies één gebied dat het scherpst, contrastrijkst of meest gedetailleerd mag zijn. Vaak is dat rond de ogen.

Laat het aandachtsgebied bij het karakter passen

Bij een indringende blik kunnen ogen het centrum zijn. Bij een zachte glimlach kan de aandacht iets lager liggen. In een zijportret kan het verlichte profiel belangrijker zijn.

Kijk wat de persoon herkenbaar maakt en bouw daar de meeste helderheid en randspanning op.

Gebruik contrast bewust

Een lichte huid naast een donkere pupil, haarlok of achtergrond trekt aandacht. Houd de sterkste tegenstelling klein en doelgericht.

Verzwak concurrerende contrasten in kleding, sieraden en achtergrond door ze dichterbij elkaar te mengen.

Varieer randen

In het aandachtsgebied mogen enkele randen helder en precies zijn. Verder van dat gebied kunnen vormen zachter in elkaar overlopen.

Maak niet alles wazig. Een paar duidelijke randen bij kaak, kraag of haar kunnen de compositie ondersteunen zonder de hoofdrol over te nemen.

Beperk kleine hooglichten

Een lichtpunt op oog, onderlip of neuspunt kan sterk werken. Tien even heldere lichtpunten maken het portret onrustig.

Kies het belangrijkste hooglicht en maak andere accenten kleiner, zachter of iets donkerder.

Veelgemaakte fout

Het hele schilderij wordt met hetzelfde kleine penseel en dezelfde scherppte afgewerkt. Kleding en achtergrond krijgen evenveel nadruk als het gezicht.

Ga op afstand staan en knijp je ogen dicht. Verzwak details en contrasten die je blik van het gekozen centrum wegtrekken.

Praktische oefening

Maak drie kopieën van dezelfde portretschets. Leg de nadruk achtereenvolgens bij ogen, mond en verlicht profiel.

Gebruik alleen verschillen in contrast, rand en detail. Vergelijk welke versie het beste bij uitdrukking en karakter past.

Wat je hiervan kunt leren

Een helder aandachtsgebied leidt de blik en geeft rust. Selectie is geen gebrek aan afwerking, maar een belangrijk onderdeel van goed schilderen.

ONTHOUD

Kies één aandachtsgebied en maak andere contrasten, randen en details rustiger.

Bekijk het portret regelmatig in een spiegel

Een spiegel geeft een frisse blik

Tijdens lang kijken wen je aan fouten. In een spiegel verschijnt het portret omgekeerd en lijkt het even nieuw. Scheve ogen, een verschoven mond of een ongelijke kaak vallen dan sneller op.

Gebruik de spiegel vanaf de eerste grote schets en niet alleen wanneer het schilderij bijna klaar is.

Kijk naar het geheel

Ga enkele meters achteruit en bekijk schilderij en spiegelbeeld als één grote vorm. Let eerst op stand van hoofd, silhouet, lichtverdeling en schouderlijn.

Pas daarna kijk je naar ogen, neus en mond. Zo voorkom je dat een klein verschil alle aandacht krijgt.

Gebruik ook een digitale spiegeling

Een foto op telefoon of tablet kan horizontaal worden gespiegeld. Dit is handig wanneer het doek groot is of wanneer je de referentie tegelijk wilt vergelijken.

Let erop dat schermhelderheid kleuren kan veranderen. Gebruik de foto vooral voor plaatsing, verhoudingen en toonwaarden.

Controleer niet na iedere penseelstreek

Te vaak spiegelen kan onrust geven en je werkritme verbreken. Kies vaste momenten: na de tekening, na de onderschildering, na de eerste kleurlaag en vóór de afwerking.

Noteer telkens hooguit twee belangrijke correcties. Werk die af voordat je opnieuw controleert.

Vergelijk spiegelbeeld en origineel

Een fout die in beide richtingen duidelijk blijft, verdient aandacht. Een klein verschil dat alleen in het spiegelbeeld vreemd voelt, kan gewone asymmetrie zijn.

Maak het gezicht niet automatisch symmetrisch. Het doel is de specifieke persoon, niet een perfect schema.

Veelgemaakte fout

De spiegel wordt pas gebruikt nadat alle details zijn voltooid. Grote correcties voelen dan te ingrijpend en worden uitgesteld.

Neem spiegelcontrole vroeg in je proces op. Dan zijn vormen nog eenvoudig te verplaatsen.

Praktische oefening

Zet een timer op twintig minuten. Bekijk bij elk signaal het werk één minuut in een spiegel en schrijf één grote en één kleine observatie op.

Voer eerst alleen de grote correctie uit. Controleer bij het volgende signaal of de kleine nog nodig is.

Wat je hiervan kunt leren

Spiegeling doorbreekt gewenning en maakt verhoudingsfouten zichtbaar. Regelmatige, rustige controle voorkomt dat je te lang in de verkeerde richting doorwerkt.

ONTHOUD

Gebruik spiegeling op vaste momenten om gewenning en grote fouten te doorbreken.

Karakter bewaren tijdens het corrigeren



Originele hedendaagse olieverfstudie van een jongeman met uitgesproken oren, een scheve neus en beginnende baardgroei.

De grote oren en onregelmatige trekken zijn onderdeel van de gelijkenis en mogen niet worden weggepoetst. Spiegelcontrole helpt om plaatsing en scheefstand te beoordelen zonder de persoon onbedoeld symmetrisch of glad te maken.

Stop op tijd en werk het schilderij zorgvuldig af

Af is niet hetzelfde als overal gedetailleerd

Een portret is af wanneer grote vormen kloppen, de gelijkenis overtuigt, het licht logisch is en de aandacht goed wordt geleid. Niet ieder stukje doek hoeft dezelfde hoeveelheid informatie te bevatten.

Bekijk het werk op de afstand waarop het meestal gezien wordt. Als het daar overtuigt, kunnen extra details juist schade doen.

Maak een laatste controlelijst

Controleer achtereenvolgens compositie, verhoudingen, toonwaarden, kleur, randen en aandachtsgebied. Noteer alleen punten die werkelijk verbetering opleveren.

Werk de lijst één voor één af. Nieuwe ideeën die buiten deze controle vallen, bewaar je voor een volgend schilderij.

Ruim storende toevalligheden op

Zoek kleine vlekken, ongewenste raakpunten, felle randjes en details die los van de vorm lijken te liggen. Verwijder wat afleidt.

Maak het oppervlak niet overal glad. Zichtbare penseeltoetsen mogen blijven wanneer zij vorm, materiaal of levendigheid ondersteunen.

Zet de laatste accenten spaarzaam

Herstel één of twee donkere accenten en plaats alleen de belangrijkste hooglichten. Controleer of zij logisch bij dezelfde lichtbron horen.

Een laatste accent moet iets verduidelijken. Zet geen lichtpunt alleen omdat een plek leeg of saai lijkt.

Laat het werk rusten

Zet het portret enkele dagen uit het zicht. Kijk daarna opnieuw bij goed daglicht en vanaf verschillende afstanden.

Vaak blijkt dat minder correctie nodig is dan je dacht. Vermoeidheid kan je aanzetten tot onnodig doorwerken.

Veelgemaakte fout

Na een geslaagde fase wordt steeds opnieuw verf toegevoegd. Kleuren worden vuiler, randen harder en de oorspronkelijke frisheid verdwijnt.

Spreek een eindmoment af. Wanneer de belangrijkste doelen zijn bereikt, signeer je het werk en stop je.

Praktische oefening

Maak vóór de laatste sessie een lijst met maximaal vijf afwerkpunten. Geef jezelf negentig minuten en maak na ieder punt een foto.

Stop wanneer de lijst klaar is. Vergelijk de foto's en bepaal bij welk moment het portret het sterkst was.

Wat je hiervan kunt leren

Zorgvuldig afwerken betekent kiezen, opruimen en begrenzen. Een goed portret behoudt frisse verf, duidelijke vormen en ruimte voor de kijker.

ONTHOUD

Stop wanneer gelijkenis, licht en aandacht kloppen; meer detail is niet altijd beter.

Afwerken zonder het kindergezicht te verharden



Originele hedendaagse olieverfstudie van een kind met sproeten, asymmetrie en een eigenzinnige blik.

De verfijning concentreert zich rond ogen en mond. Wangen, haar en kleding blijven breder en zachter behandeld. Door op tijd te stoppen behoudt het gezicht zijn jeugdige overgangen en frisse penseeltoetsen.

Kijken, vergelijken en durven kiezen

Een overtuigend portret ontstaat niet doordat ieder onderdeel perfect of mooi wordt gemaakt. Het ontstaat wanneer je aandachtig kijkt, specifieke verschillen respecteert en grote vormen steeds opnieuw met elkaar vergelijkt.

Gebruik de vijftig tips niet als vijftig regels die allemaal tegelijk moeten worden toegepast. Kies tijdens iedere schilderfase enkele controles die op dat moment nodig zijn. Met ieder nieuw portret wordt kijken vanzelf nauwkeuriger en schilderen vrijer.

Het belangrijkste is dat je blijft schilderen. Een eerste portret hoeft geen eindpunt te zijn. Het is het begin van een manier van kijken waarin ieder gezicht — jong, oud, regelmatig of uitgesproken — de moeite waard is om werkelijk te leren zien.



Peter Proost

Over de auteur

Peter Proost is oprichter en eigenaar van The Art Academy. Als realistisch fijnschilder, restaurator en docent helpt hij cursisten om met heldere uitleg en praktische stappen beter te leren kijken en schilderen.

In dit e-book begeleidt Peter de beginnende portretschilder vanaf de eerste plaatsing van het hoofd tot de laatste correcties en afwerking. De nadruk ligt niet op ingewikkelde theorie, maar op begrijpelijke keuzes die gelijkenis, licht, huid en karakter overtuigender maken.

De vijftig tips nodigen uit om ieder gezicht aandachtig te bekijken. Niet alleen regelmatige of geïdealiseerde modellen zijn schilderwaardig: juist asymmetrie, leeftijdssporen en uitgesproken trekken geven een portret zijn eigen leven.

www.theartacademy.nl
